

STO LET CELJSKE PALAČE ZNANJA

Avtor: Urh Ferlež

Mentorja: Marko Moškotevc,
Vesna Milojevič

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2014

STO LET CELJSKE PALAČE ZNANJA
OB STOLETNICI IZGRADNJE POSLOPJA
I. GIMNAZIJE V CELJU
RAZISKOVALNA NALOGA

Avtor: Urh Ferlež

Mentorja: Marko Moškotevc, Vesna Milojević

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2014

KAZALO

KAZALO	2
ZAHVALA	3
POVZETEK	4
I. UVOD	5
II. O RAZISKOVANJU	6
2.1 NAMEN NALOGE	6
2.2 HIPOTEZE	6
2.3 POTEK DELA	7
2.4 ISKANJE VIROV	7
III. TEORETIČNI DEL	8
3.1 ZGODOVINA ŠOLE	8
3.2 CELJSKO GIMNAZIJSKO VPRAŠANJE	12
3.3 SPOMENICA CESARSKO-KRALJEVI VLADI	17
3.4 SLOG STAVBE	25
IV. PRAKTIČNI DEL	29
4.1 UMETNOSTNOZGODOVINSKI OPIS STAVBE	29
4.2.1 ZUNANJOST	29
4.3.2 NOTRANJOST	31
4.2 OKOLIŠČINE ZIDAVE STAVBE	34
4.3 O ARHITEKTU	36
4.4 RAZLAGA MANJ ZNANIH POJMOV	38
4.5 ANKETA	39
V. ZAKLJUČEK	47
SLIKOVNA PRILOGA	48
LITERATURA IN VIRI	52

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorjema Marku Moškotevcu in Vesni Milojevič za strokovno pomoč, usmerjanje in vodenje pri izdelavi raziskovalne naloge ter ravnatelju dr. Antonu Šepetavcu za lektoriranje.

Zahvaljujem se tudi Zgodovinskemu arhivu Celje, Muzeju novejšje zgodovine Celje, Osrednji knjižnici Celje in Zavodu za varstvo kulturne dediščine za prijazno pomoč pri iskanju arhivskega gradiva in ustrezne literature.

Posebna zahvala velja tudi Anki Aškerc, Boženi Orožen, Ivu Gričarju, Sebastjanu Tkavcu in Kaji Horvat ter vsem drugim, ki so tako ali drugače pomagali pri raziskovalnem delu.

Hvala tudi dijakom I. gimnazije v Celju in občanom Celja za sodelovanje v anketi.

POVZETEK

Ker o stavbi I. gimnazije v Celju ne obstaja nobeno strokovno delo, sem se odločil, da raziščem okoliščine in dejstva zidave ter tako ustvarim nalogo, ki bo uporabna tudi za prihodnje rodove.

Začetek 20. stoletja je v Celju zaznamovala gradnja novih šolskih stavb. V tem času so skoraj sočasno nastale nekatere najlepše šolske zgradbe mesta ob Savinji. Ker je decembra 2013 minilo natanko 100 let od dograditve sedanjega šolskega poslopja I. gimnazije v Celju, sem to obletnico obeležil na nekoliko drugačen način – z raziskovalno nalogo, ki naj o impozantni palači na Otoku pove, kar je le mogoče. In morda še kaj več od doslej znanega.

Anketiral sem dijake vseh letnikov in vseh programov I. gimnazije v Celju, saj sem predvideval, da dobro poznajo zgodovino šole. V anketo sem zajel tudi Celjane različnih starostnih skupin. Rezultati so bili večinoma pričakovani, ponekod pa sem dobil tudi precej zanimive odgovore.

Da bi o pomenu in utripu obravnavanega obdobja dobil boljšo predstavo, sem v nalogo vključil tudi znamenito in zloglasno celjsko »gimnazijsko vprašanje« ter spomenico, iz katere se lahko razbere, s kako hudimi problemi so se srečevali Slovenci in slovensko šolstvo v Avstro-Ogrski tik pred prvo svetovno vojno.

I. UVOD

Vsaka šola potrebuje streho nad glavo. Potrebuje poslopje, kjer naj trdne stene dajejo ljudem zavetje, da med njimi gradijo svojo prihodnost. Poslopje predstavlja pomemben element kakovosti šole. Le kako naj zanemarjena šola, v žalostnem stanju, dosega dobre rezultate? Poslopje predstavlja šolo navzven bolj kot marsikaj drugega. Le šola, ki se v njej slišita tako zadovoljni smeh kot resnobna razlaga, je dobra šola.

I. gimnazija v Celju vse to ima; ima res lepo stavbo, pravo palačo, ima pa tudi resne, odlične, zadovoljne, uspešne dijake in profesorje. Čudovito, pred nekaj leti tudi že obnovljeno historično poslopje vsak dan gosti množico ljudi. Vsako jutro nas skozi portal štirih mogočnih jonskih stebrov sprejme in se popoldne od nas poslovijo, v notranjosti pa nas boža s številnimi ornamentami. Letos mineva sto let, odkar ta historični dragulj krasi Celje in s svojim bakrenim (izrazito nemškim) stolpičem bdi nad Otokom. To je tretja stavba najstarejše celjske srednje šole in predstavlja edinstveno kombinacijo: šola z dvestoletno tradicijo domuje v stoletni stavbi, a sta oba, kljub častitljivi starosti, še zelo mladostni, saj ju navdihuje duh žlahtne tradicije in dokazane kakovosti.

Tretja stavba I. gimnazije v Celju je decembra 2013 praznovala svojo 100-letnico. Ta raziskovalna naloga želi prispevati k obeležitvi tega pomembnega jubileja. O imponantni stavbi na Otoku želi povedati, kar je že znanega, a tudi še kaj več, pionirsko pa se ukvarja z umetnostnozgodovinskim orisom poslopja, z njegovim nastankom in z njegovimi spremembami skozi čas.

II. O RAZISKOVANJU

2.1 NAMEN NALOGE

Namen naloge je bil raziskati sedanje poslopje I. gimnazije v Celju. To se pravi, raziskati, kje je bila takrat še edina celjska gimnazija pred 1. svetovno vojno, kaj je botrovalo izgradnji novega poslopja, kakšna je bila okolica gimnazije ob njeni izgradnji, kdo je stavbo gradil, kakšne so značilnosti stavbe z umetnostno-zgodovinskega vidika, ne nazadnje pa gre tudi za zgodovino same stavbe. Namen naloge je tudi na simboličen in hkrati praktičen način proslaviti stoletnico sedanjega poslopja I. gimnazije v Celju.

2.2 HIPOTEZE

Pred izvedbo ankete sem si postavil nekaj hipotez, ki sem jih po analizi ankete potrdil ali pa ovrgel.

Postavil sem si naslednje hipoteze:

1. Večina anketirancev ve, da šolsko poslopje letos praznuje 100-letnico obstoja.

O tej obletnici se je na šoli že veliko govorilo, z namenom obeležitve te obletnice nas je obiskal celo predsednik države g. Borut Pahor, zato predvidevam, da anketiranci to vedo.

2. Večina anketirancev ne pozna umetnostnega sloga stavbe I. gimnazije v Celju.

Historizem po mojem mnenju ni dovolj poznan slog med ljudmi. Predvidevam, da ga tudi večina anketirancev ne bo poznala in bo obkrožila napačna odgovora.

3. Anketiranci poznajo prejšnje lokacije šolskih poslopij I. gimnazije v Celju.

Anketiranci so ljudje, ki živijo v Celju, ali pa se skozenj vsaj sprehodijo, ko gredo po vsakdanjih opravkih tja do železniške postaje. Zato predvidevam, da tabli, ki sta na pročeljih prejšnjih dveh stavb šole, zanje nista »tabula rasa«.

4. Anketirani poznajo letnico ustanovitve I. gimnazije v Celju.

Ker sem anketo izvedel tudi med dijaki naše šole, predvidevam, da večina le-teh pozna letnico ustanovitve I. gimnazije v Celju.

5. Anketiranci ne poznajo arhitekta sedanje stavbe I. gimnazije v Celju.

Ime Michael Werndl je znano le malokomu, zato predvidevam, da ga tudi anketiranci ne poznajo in bodo obkrožili ime katerega od drugih dveh arhitektov.

2.3 POTEK DELA

Delo se je začelo septembra 2013, ko je med pogovorom z ravnateljem šole vzniknila ideja o raziskovalni nalogi, ki bi proslavila stoletnico izgradnje sedanje stavbe I. gimnazije v Celju. Najprej smo z mentorjema naredili načrt, v katerem smo približno določili, kaj želimo dognati. Na podlagi tega smo postavili hipoteze. Nadaljevali smo z iskanjem virov v institucijah in pri posameznikih, ki so poklicno ali kako drugače povezani z našo šolo. Nato sem se lotil zapisa teoretičnega dela. V njem je zajeta kratka zgodovina šole s poudarkom na znamenitem in zloglasnem celjskem gimnazijskem vprašanju, saj je bila ob izbruhu le-tega gimnazija razdeljena na slovenski in nemški del, kar je kasneje (leta 1913) posredno vodilo v izgradnjo novega poslopja za nemško gimnazijo. Predstavil sem tudi okoliščine zidave stavbe, kjer je zapisana tudi zgodovina Otoka, celjske mestne četrti, kjer stoji sedanja stavba gimnazije. K teoretičnemu delu sem dodal tudi članke iz starih časopisov, ki se nanašajo na celjsko gimnazijsko vprašanje, priložil pa sem tudi spomenico, ki nam prikaže tedanje stanje na utrakvistični gimnaziji. Nato sem izvedel anketo, ki je preverjala znanje o zgodovini I. gimnazije v Celju. Sledila je analiza rezultatov ankete in predstavitev le-teh na grafih. Izbrskal sem tudi podatke o arhitektu zgradbe. Temu je sledil umetnostnozgodovinski opis zgradbe, ki sem ga obogatil s fotografijami. Na koncu sem potrdil ali pa ovrgel postavljene hipoteze.

2.4 ISKANJE VIROV

Dosledno sem se lotil tudi iskanja virov, ki govorijo o izgradnji poslopja I. gimnazije v Celju. Podatke sem pridobil iz knjig v Osrednji knjižnici Celje in v šolski knjižnici. Vloge za pridobitev gradiva sem poslal v zgodovinska arhiva v Celju in Mariboru ter v deželni arhiv v Gradec. Največ gradiva sem našel v Zgodovinskem arhivu Celje, nekaj pa tudi na celjski enoti Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Z iskanjem podatkov o arhitektu sem poskusil tudi v ljubljanskem Muzeju za arhitekturo in oblikovanje, a nisem pridobil ničesar. Veliko je obetal tudi arhiv gimnazije, predvsem letopisi, ki so jih pisali vsako leto vse od ustanovitve šole, vendar sem ugotovil, da vsi žal niso ohranjeni. Marsikaj se je verjetno izgubilo zaradi ukinitve gimnazije v času usmerjenega izobraževanja, usodna za arhiv pa je bila velika poplava leta 1990.

Slika 1: Gimnazija ob poplavi Savinje med obema vojnama. Vir: http://www.kamra.si/Data/sub1/Slika48_2.jpg.

III. TEORETIČNI DEL

3.1 ZGODOVINA ŠOLE

I. gimnazija v Celju neprekinjeno deluje od ustanovitve leta 1808. Pred njo je bilo na slovenskem etničnem ozemlju šest gimnazij (Ljubljana, Trst, Gorica, Celovec, Maribor, Koper), ki so jih upravljali samostanski redovi. Jezuiti so si v Celju že v 18. stoletju prizadevali za ustanovitev gimnazije, vendar do ustanovitve zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ni prišlo. Kasneje si je za ustanovitev prizadevala Lavantinska škofija, saj na širšem celjskem območju ni bilo ustanove, kjer bi otroci dobili podlago za študij teologije, pa tudi prebivalstvo je bilo naklonjeno ustanovitvi. Leta 1800 je dobil celjski sodnik Nikolaj Lipič dovoljenje za zbiranje prispevkov v ta namen. Čez osem let je zbral denar. S tem je bil izpolnjen pogoj za ustanovitev, občina je na dunajsko vlado poslala prošnjo in cesar Franc I. ji je ugodil.¹

Najprej so odprli 1. razred, potem pa vsako leto še naslednji. Sprva je bilo pet razredov. Gimnazija je najprej delovala po stanovanjih raznih Celjanov in v minoritskem samostanu. Leta 1812 je bilo zgrajeno šolsko poslopje pri cerkvi sv. Danijela, ki je svojemu namenu služilo vse do leta 1919. Leta 1819 so ustanovili še 6. razred, kar je sprožilo prostorsko stisko. Problem so sprva reševali z najemanjem učilnice, leta 1831 pa s prizidkom. Narodnostna sestava učencev in učiteljev je bila mešana, vendar v tem času to še ni predstavljalo problema, omeniti pa je treba, da je bilo število Slovencev skoraj vedno večje od števila Nemcev. Za obiskovanje šole so učenci morali plačevati šolnino, to pa so si lahko privoščili le premožnejši in redki izredno nadarjeni revni srečneži.²

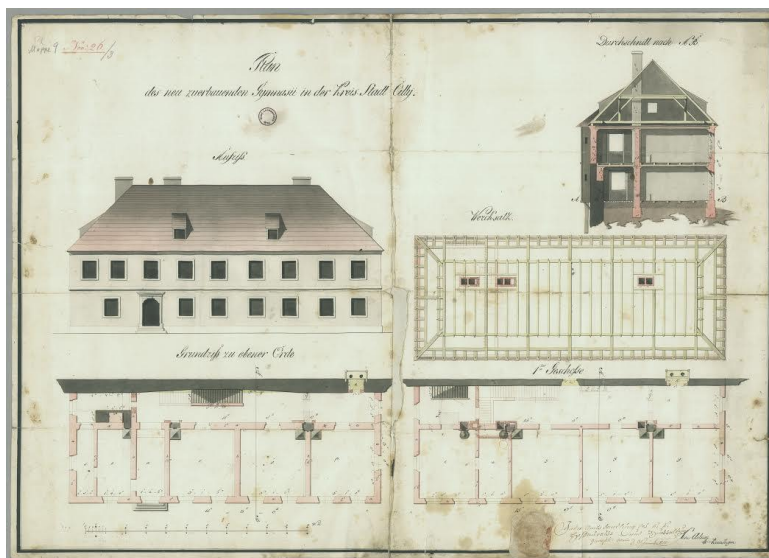

Slika 2: Letak ob 100-letnici celjske gimnazije z upodobitvijo nekdanjega poslopja. Vir: Cvirn, 1993, str. 130.

¹ Mlinar, 1958, str. 5, 6.

² Zajc-Cizelj, 2005, str. 6.

Revolucionarno leto 1848 je na šolskem področju prineslo velike spremembe. Gimnazije niso bile več podrejene mestnim in deželnim oblastem, temveč neposredno ministrstvu za prosveto. Vpeljan je bil nov učni načrt, katerega glavna novost je bil nemški učni jezik za vse predmete (logična izjema je bil slovenski jezik) namesto prej uveljavljene latinščine. Slovenščina je bila neobvezni učni predmet, vendar jo je izbrala velika večina Slovencev in Nemcev. Vpeljana sta bila sedmi in osmi razred, kar je spet vodilo v prostorsko stisko. Rešili so jo z leta 1851 prizidanim traktom proti Savinji.³

Slika 3: Načrt poslopja na Slomškovem trgu. Vir: Deželni arhiv Gradec

Že prej omenjena narodna sestava je bila vedno v prid Slovincem, učni jezik pa nemški. Slovenci so nemško sicer znali, ker pa to ni bil njihov materni jezik, so pogosto imeli težave pri v celoti nemškem pouku. Leta 1884 so na šoli odprli pripravljalni razred, ki so ga morali obiskovati Slovenci, da bi se izpopolnili v nemškem jeziku in tako v naslednjih letih lažje sledili pouku. Nemški učni jezik in pripravljalni razred, ki je šolanje podaljšal še za eno leto, do Slovencev nista bila pravična in kmalu so se temu uprli. Zahtevali so slovenske vzporednice na nemški gimnaziji za prve štiri razrede. Ministrski predsednik Edvard Taaffe (1879–1893), je v parlamentu potreboval glasove slovenskih poslancev, zato jim je obljubil slovenske vzporednice. Ustanovljene so bile na kranjski in mariborski gimnaziji, preden pa bi bile ustanovljene v Celju, je Taaffejeva vlada padla. Vlada Alfreda Windischgrätza (1893–1895) je obljubo prejšnje vlade prevzela, a so Nemci na vse načine želeli preprečiti njeno uresničenje. Zadeva je po vsej državi postala znana kot »celjsko gimnazijsko vprašanje«. Nemci so se namreč bali, da bi zaradi slovenske večine dobila gimnazija, s tem pa tudi Celje, izrazito slovenski značaj. Največji nasprotniki vzporednic so bili celjski občinski svet, deželna vlada v Gradcu in poslanci liberalne levice na Dunaju. Leta 1894 so slovenski volivci vložili nezaupnico Windischgrätzovemu ministru za prosveto in ministrski predsednik jim je obljubil, da se bo zavzel za rešitev celjskega gimnazijskega vprašanja v prid Slovincem. Vlada je sicer predlagala tudi kompromisno rešitev, ustanovitev slovenske gimnazije v Žalcu ali Šentjurju, a so jo Slovenci zavrnil. Predlog dveh popolnih samostojnih gimnazij (nemška in slovenska) pa so zavrnil celjski Nemci, saj so vedeli, da je nemških učencev premalo, da bi se šola obdržala. Napetosti so se nadaljevale, 11. junija 1895 je prišlo do glasovanja v dunajskem parlamentu, ki se je za Slovence

³ Mlinar, 1958, str. 17, 18.

končalo zmagovito. Poslanci nemške levice so zato ministrskemu predsedniku zagrozili z odstopom, kar bi vodilo v padec vlade. Predsednik vlade Windischgrätz je na prigovarjanje Madeyskega slovenske vzporednice umestil v proračun za prihodnje leto, kljub temu da je njegova vlada razpadla. Tako je zaradi celjske gimnazije padla vlada ogromne Avstro-Ogrske. Odločitev je bila, kljub vnovičnem protestu celjskih občanov na Dunaju, potrjena tudi pred poslansko zbornico, to je bilo 20. julija 1895. Med štajerskimi Slovenci je vladalo veliko veselje, v okolici Celja so to noč goreli kresovi, iz celjskega gradu so streljali salve. V šolskem letu 1895/96 je tako začel delovati prvi slovenski razred, ostale tri pa so odprli v prihodnjih letih. Nemci so na raznih ravneh avstrijske oblasti celjsko gimnazijsko vprašanje načenjali vse do propada države, a so Slovenci s svojo držo vzporednice vendarle ohranili. Tudi Slovenci so si prizadevali za ustanovitev popolne, osemrazredne gimnazije, a jih je prehitela 1. svetovna vojna. Vzporednice so do leta 1919 delovale v poslopu na današnjem Muzejskem trgu.⁴

Slika 4: Poslopje slovenske gimnazije na razglednici iz leta 1907. Vir: http://www.kamra.si/Data/0071_2.jpg.

Poslopje nemške gimnazije je konec 19. stoletja zopet postalo pretesno in celjski občinarji so sklenili, da je treba pozidati novo šolo. Dolgo so iskali lokacijo, potem pa je leta 1895 občina od bogatega nemškega trgovca Daniela Rakuscha dobila parcelo na Otoku. Njegov pogoj je bil, da se bo v novi zgradbi učilo le nemško. Gradnja se je vlekla in poslopje je bilo končano konec leta 1913. Med 1. svetovno vojno je bila v stavbi vojaška bolnišnica, saj ga je vmes zasedla vojska.⁵

Kljub temu je pouk v času 1. svetovne vojne (do leta 1916) v zmanjšanem obsegu (4 ure dnevno – v popoldanskem času) potekal v prostorih stare gimnazije na Slomškovem trgu. Poslopje na Muzejskem trgu pa je bilo namenjeno vojski, ki je bivala še v bližnjem Knežjem dvorcu.⁶

⁴ Mlinar, 1958, str. 35 –43.

⁵ Orožen, 1974, str. 213.

⁶ Žižek, 2008, str. 62.

Po koncu 1. svetovne vojne je nova oblast izločila slovenske razrede in iz njih oblikovala celjsko državno gimnazijo. Pouk je sprva potekal v starih prostorih na Muzejskem trgu, saj je bila nova stavba gimnazije po vojni še nekaj časa nastanjena s srbskimi vojaki. Selitev v nove prostore so izvedli med počitnicami poleti 1920.⁷

Gimnazija je bila sprva še humanistična, z odredbo Višjega šolskega sveta pa so jo spremenili v realno. V šolskem letu 1920/21 so se na gimnazijo lahko redno in ne več kot hospitantke prvič vpisala tudi dekleta. Naslednje šolsko leto se je spremenilo financiranje, saj sta bili ukinjena šolnina in vpisnina. Kljub temu so v 30. letih zaradi slabe gospodarske situacije v državi znova vpeljali šolnino. Z ustanovitvijo klasičnih razredov v šolskem letu 1938/39 so postavili temelje klasični gimnaziji. Leta 1940 so gimnazijo razdelili na I. in II. realno gimnazijo in predvideli novogradnjo med staro gimnazijo na Muzejskem trgu in Savinjo, vendar do realizacije tega projekta ni prišlo. Kot zanimivost naj povemo, da se je v šolskem letu 1940/41 v obeh gimnazijah šolalo kar 1419 dijakov.⁸

V času 2. svetovne vojne (31. marca 1941) je vodstvo gimnazije iz banske uprave dobilo ukaz, naj gimnazija preneha z delom, dijake pa pošlje domov. Čez enajst dni so v mesto vkorakale nemške čete, že v prvih dneh so zaprli skoraj vse slovenske učitelje in nastavili nemške, prepovedali so slovenski jezik, uničili slovenske knjige ter učbenike in gimnazijo preimenovali v »Državno višjo šolo za fante« (nemško: Staatliche Oberschule für Jungen). Vodenje šole je prevzel študijski svetnik dr. Wilhelm Herzog. Ker je bila šola že zasedena z oddelki vojaške policije, je bila gimnazija preseljena na zasilno lokacijo v Sernčevo vilo in kasneje še v nekdanjo okoliško osnovno šolo na Dolgem polju. Pouk je spet potekal v nemškem jeziku, v šolo so poleg folksdojčerjev vključili tudi gornještajerske dijake, tako da je število slovenskih dijakov znašalo le še okoli tretjine vseh dijakov.⁹

Spet so se dogajale mobilizacije starejših učencev in profesorjev. Med okupacijo je bil pouk pogosto moten, sploh v šolskem letu 1944/45, ko so bila bombardiranja in letalski napadi del celjskega vsakdana, gimnazijsko poslopje pa k sreči ni bilo poškodovano. 9. maja 1945 je v mesto prišla partizanska vojska in zamenjala nemško oblast, odšli so tudi skoraj vsi nemški profesorji in učenci ter pri tem odnesli skoraj ves šolski inventar.¹⁰

Po vojni je trajalo kar nekaj mesecev, da se je spet vzpostavilo normalno stanje. Povsem reden pouk se je začel šele pozimi leta 1946. Postopoma so se zgodile vnovične spremembe v šolskem sistemu, saj so po vojni uvedli sedemletne osnovne šole, ki so jih v šolskem letu 1950/51 nadgradili še z osmim razredom. S spremembami iz leta 1958 so bile namesto osnovnih šol in nižjih gimnazij uvedene osemletke, tako so na gimnaziji ostali le štirje razredi nekdanje višje gimnazije in tako je ostalo do danes. Gimnazije so štiriletna splošna vzgojno-izobraževalna srednja šola.¹¹

V začetku 60. let so bile v Sloveniji ukinjene klasične gimnazije. Aprila 1980 je bil v takrat Socialistični republiki Sloveniji sprejet zakon o usmerjenem izobraževanju, ki je zelo spremenil tedanje srednje šolstvo. Prehod je pomenil, da bi srednje šole izobraževale razen za visokošolski študij tudi za takojšnjo

⁷ Žižek, 2008, str. 66.

⁸ Žižek, 2008, str. 68.

⁹ Žižek, 2008, str. 96.

¹⁰ Orožen, 1980, str. 396–399.

¹¹ Orožen, 1980, str. 401, 405.

zaposlitev. Ukinjene so bile gimnazije (zadnji gimnazijci so šolo zapustili leta 1984), v današnjem posloplju celjske gimnazije pa je nekaj naslednjih letih delovala Srednja družboslovna šola, ki je pod svojo streho bila prisiljena vzeti tudi upravno-administrativni program. Sprva sta bila sicer tudi dva oddelka naravoslovno-matematične smeri, ki pa so ju z dekretom občinske partijske oblasti leta 1982 že po dobrem mesecu dni preselili na Srednjo tehniško šolo, tako da je šola dobila povsem družboslovni značaj. Kot prva v Sloveniji je gimnazija ponovno začela delovati v šolskem letu 1990/91 in tako dočakala osamosvojitve. Vanjo so bili vključene naslednje smeri: naravoslovna, družboslovna, jezikovna, klasično-humanistična in športna smer. Leta 1993 so zadnji upravno-administrativni oddelki dokončno zapustili šolsko poslopje. Leta 1999 je na šoli v sodelovanju z Glasbeno šolo Celje nastal samostojen program umetniške gimnazije glasbene smeri, leta 2001 pa ponovno tudi klasična gimnazija (čeprav je od leta 1990 na šoli obstajala tudi t. i. klasično-humanistična smer, kjer pa latinščina ni bila obvezen, pač pa le dodani predmet). Gimnazija je vstopila v tretje tisočletje in leta 2008 slavila svojo dvestoletnico, v letu 2013 pa stoletnico svojega posloplja. Kljub tako častitljivim obletnicam, izjemni zgodovini in dejstvu, da je preživela že vse mogoče dobro in hudo, gimnazija ostaja mladostna in gre naprej novim izzivom naproti.

3.2 CELJSKO GIMNAZIJSKO VPRAŠANJE

Celjsko gimnazijsko vprašanje s konca 19. stoletja je močno odmevalo po celotni Avstro-Ogrski. O njem so pisali mnogi tedanji časopisi, ki nas tudi danes seznanjajo s takratnim stanjem. Na naslednjih straneh so članki, ki sem jih našel. Prvotno so bili zapisani v nemščini, tukaj pa so slovenski prevodi.

»Ne poznam majhnega mesta, kakršno je Celje, da bi se zadnja leta tolikokrat imenovalo, kakor ravno to mesto. Radi celjskega mesta se je razbilo nekdanje združeno konservativno-liberalno ministrstvo, ne toliko zavoljo tega mesta samega, kakor radi 4 slovensko-nemških razredov, ki se tamkaj nahajajo. Danes se je ta stvar zopet ponovila: povsod se govori samo le o Celju.«¹²

Z ustanovitvijo nižje gimnazije z nemško-slovenskimi vzporednicami v Celju leta 1895 celjsko gimnazijsko vprašanje še zdaleč ni bilo rešeno. Bitka okrog slovenskega učnega zavoda je potekala še vsa naslednja leta, vse do razpada Avstro-Ogrske. Za prvi resnejši udarec zoper nižjo gimnazijo v Celju pa lahko štejemo proračunsko debato leto dni kasneje (1896). Že konec februarja je nemški nacionalni poslanec Hofmann von Wellenhof v državnem zboru zavzel radikalno stališče in zahteval črtanje proračunske postavke v višini 6000 goldinarjev za celjsko nižjo gimnazijo že za naslednje šolsko leto ali pa vsaj njeno premestitev iz nemškega mesta Celja. Njegov poskus nemškim nacionalnim krogom ni prinesel uspeha, saj je bila proračunska postavka sprejeta s krepko večino: 141 glasov za in 108 glasov proti. Ponovno je v zvezi s celjsko nižjo gimnazijo prišlo do zapletov leto dni kasneje (1897), ko je v imenu čeških Nemcev poslanec Bendel 4. januarja kategorično izjavil, da bodo nemški poslanci s Češke tako dolgo glasovali proti proračunu, dokler bo v njem tudi postavka za Celje. Svoj nastop je argumentiral s trditvijo, da v Celju ni prav nobenih kulturnih potreb za obstoj slovenske gimnazije. V podobnem tonu je istega dne v državnem zboru nastopil tudi dr. Richard Foregger in ponovil že večkrat pojasnjene teze o celjskem vprašanju kot vprašanju moči in hkrati zahteval črtanje postavke za Celje iz proračuna, kar se je kasneje tudi zgodilo.¹³

¹²Goropevšek, 1997, str. 112.

¹³Goropevšek, 1997, str. 112, 113.

»Das slovenische Gymnasium in Cilli« (Slovenska gimnazija v Celju), Pettau-Zeitung z dne 25. 7. 1897

»Slovenska gimnazija v Celju naj bi nehala obstajati konec avgusta. Uradni »Fremdenblatt« je 17. avgusta tega meseca sporočil naslednjo novico: *»Kot smo izvedeli, je bila nedavno glede vprašanja slovensko-nemške nižje gimnazije v Celju sprejeta odločitev. Omenjena nižja gimnazija, za katero je državno predstavništvo, kot je znano, zavrnilo kredit, s koncem tekočega šolskega leta, to je, konec avgusta, prenehala obstajati, potem ko se je iz pedagoško-didaktičnih vzrokov v interesu učencev predčasno zaprtje pokazalo kot edino smotno. Za učence slovenske narodnosti se je začasno sprejel ukrep, da se le-te zbere v posebnih gimnazijskih razredih, in tako sedaj prejemajo pouk predmetov v lastnih razredih gimnazije. Dokončna uredba, ki bo urejala način, na katerega se bo v prihodnje zadovoljevalo potrebi po slovensko-nemškem gimnazijskem pouku na južnem Štajerskem, se bo, kot je upati, reševala v času tega začasnega ukrepa, vendar pa ne brez soglasja obeh narodnosti dežele – po strokovnem in stroškovnem tehtanju. Kot smo dalje izvedeli, namerava Šolska uprava v Celju ustanoviti veterinarsko šolo, ki bo odgovarjala na posebne potrebe kmetijstva v alpskem prostoru.«* Vendar pa ti, tako imenovani »nezadovoljni Nemci«, še vedno trdijo, da jim vlada ne pomaga!

Kdo se tukaj smeji? Kdo še sedaj trdi, da se vlada naravnost ne izogiba vsem ustavno postavljenim omejitvam, ko hoče Nemce stiskati? Potem ko je državno predstavništvo zavrnilo kredit za slovensko nižjo gimnazijo v Celju, se to sedaj ne bo zgodilo. A je to ustavno? Da, zelo! *»Za učence slovenske narodnosti je bil začasno sprejet nekakšen ukrep, da se le-te zbere v posebnih gimnazijskih razredih in prejmejo pouk predmetov nižje gimnazije«*, tako se glasi uradna izjava.

Kaj pa se je pravzaprav sprejelo? Sprejetega ni bilo nič, kajti lastni gimnazijski razredi, v katerih se bodo združili dijaki slovenske narodnosti in prejemali pouk v slovenskem jeziku, bodo še naprej obstajali!

In zakaj administracija trobi v javnosti, da bo slovenska gimnazija v Celju ob koncu avgusta nehala obstajati? Namreč, ker nenevarni in na drugi strani štajerskega mejnika nahajajoči se vladi dela veselje, ko Nemcem na nek način maže oči. Pravzaprav pa, ali gre za mazanje oči ukinjati slovensko gimnazijo v Celju, če se pusti, da štirje slovenski razredi nižje gimnazije v Celju obstajajo še naprej? Ali pa je šlo Celjanom le za ukinitve imena *»slovenska nižja gimnazija«*? Ali jim je v tolažbo, da samostojni razredi s slovenskim učnim jezikom do *»dokončne uredbe«* ostajajo začasno?

Nikakor: Tolažba pride pozneje. Minister za šolstvo planira uvedbo veterinarske šole v Celju, usmerjene v posebne potrebe alpskega kmetijstva. To je sladkor na kaši, kajti šolski minister se dobrija Celjanom.«

Kompromisna odločitev vlade o slovensko-nemških vzporednicah je tako vsaj za nekaj let potisnila celjsko gimnazijsko vprašanje v ozadje. In v tem času so se paralelke uspešno razvijale. Dr. Dečko je leta 1902, ko se je boj za slovensko-nemške paralelke ponovno razplamtel, na osnovi čudovite prispodobne opisal delovanje nemški gimnaziji priključenih razredov. Slovenske paralelke je primerjal s pastorki, *»ki pa večkrat bolje uspevajo kot lastno dete. Rasle in cvetele so natiroma kakor vijolica«*. Ko je že kazalo, da bo skoraj idealen mir med Nemci in Slovenci glede slovensko-nemških vzporednic obveljal, je v sršenje gnezdo celjskega gimnazijskega vprašanja posegel štajerski politik grof Karl Strüggkh. V proračunskem odboru je sredi januarja leta 1902 v imenu nemških nacionalnih strank predlagal svojevrstno rešitev celjskega vprašanja. Slovensko-nemške paralelke v Celju bi se razpusile,

namesto njih pa bi ustanovili v Mariboru popolno slovensko nižjo gimnazijo. Omenjeni predlog so slovenski poslanci v celoti zavrnil kot nesprejemljiv in ponovno zahtevali popolno nižjo gimnazijo v Celju, češ da je tu naravno središče slovenskega dela Štajerske. Ko so ob koncu leta 1906 Slovenci na Štajerskem izvedeli, da ima vlada namen ukiniti mariborske nemške-slovenske paralelke in samostojne gimnazijske razrede v Celju, namesto njih pa ustanoviti popolno srednjo šolo v kakem drugem kraju na Spodnjem Štajerskem, in da bo vprašanje mariborske in celjske gimnazije rešeno v paketu (junktim), so slovenski poslanci 3. januarja 1907 ponovno sklicali zaupni shod in po burni debati, polni čustvenih izlivov, sprejeli resolucijo, v kateri so zahtevali odpravo junktima med mariborsko in celjsko gimnazijo ter izpopolnitev slednje v popolno gimnazijo. Kljub vsem naporom pa se celjsko gimnazijsko vprašanje tudi poslej ni premaknilo z mrtve točke. Kasnejša pogajanja s predsednikom vlade Beckom marca 1908, razen novih obljub, niso prinesla uspeha. V posmeh slovenskim zahtevam pa se je vlada odločila za gradnjo nove popolne, izključno nemške gimnazije v Celju (na Otoku). Čeprav neuspešno pa so si Slovenci še naprej prizadevali dobiti popolno slovensko gimnazijo. Z Družbo sv. Cirila in Metoda so potekali celo razgovori o ustanovitvi privatne slovenske višje gimnazije v Celju, vendar tudi brez uspeha.¹⁴

»Die Cillier Gymnasial-Frage« (Celjsko gimnazijsko vprašanje) Deutsche Wacht z dne 14. 10. 1911,

»Novica, da je za nadgradnjo državne višje gimnazije v letnem načrtu za leto 1912 predviden delni znesek 150.000 kron, je v vindišarskih krogih ponovno obudila zahtevo po ustanovitvi samostojne slovenske višje gimnazije v Celju.

V »Slovenskem narodu« se je te dni pojavil članek, ki je posvečen utemeljitvi te zahteve. Vindišarji se bi, po njihovi izjavi, zadovoljili tudi s samostojno slovensko gimnazijo, ki ne bi bila ravno v mestu Celje, ampak v njegovi neposredni bližini. Ta zahteva se postavlja kot točka programa narodnega zaokroženja Celja iz programa nedavno preminulega doktorja Dečka, ki je zagotovo hotel sistematično izkoreniniti nemštvo.

»Narod« piše: *»Prizadevanja Slovencev, da bi z zmerno narodno in gospodarsko politiko v celjskih okoliških občinah in v celjskih okrožjih zgradili železni obroč okoli nemškega Celja, ki bi vedno bolj stiskal umetno nemštvo v mestu in ga nenehno dušil, so popolnoma prenehala. Prizadevamo si za dosego majhnih ciljev, velikim pa ne posvečamo pozornosti. Celje je ključ do Spodnje Štajerske. To je pokojni doktor Dečko dobro vedel, mi pa smo na to pomembno politično hipoteko, ki nam jo zapušča ta človek, popolnoma pozabili.«*

S tem vodilni slovenski časnik sam priznava, da je vindišarska zahteva po samostojni slovenski višji gimnaziji čista politična zahteva, ki naj služi edino temu, da bi osovraženo nemško Celje končno propadlo.

Da ta zahteva nima nobene zveze s kulturnimi interesi, je v strokovnih krogih že dolgo jasno in dokazano, pokazalo se je tudi, da dijaki, prihajajo iz slovenske nižje gimnazije (samostojnih nemško – slovenskih gimnazijskih razredov v Celju), niso primerni za obiskovanje dejanske avstrijske višje gimnazije. Zato se je

¹⁴ Goropevšek, 1997, str. 114, 121, 122.

velik del dijakov, ki so končali četrti slovenski razred porazdelil po raznih vindišarskih zakotnih gimnazijah na Krajskem, kjer so se brez prizadevanja, da bi se prilagodili nemškemu jeziku na način, ki ustreza javnim potrebam, lahko šolali naprej.

Naše poslance še posebej opozarjamo na ponovno obujene vindišarske načrte. Ponovno obujanje Celjskega gimnazijskega vprašanja je potrebno obravnavati kot vojno napoved najslabše vrste. Vlada hoče prikriti, da se z vindišarskimi politikami z napadi na celjsko nemštvo postavlja v isto vrsto in se samo ugotavlja, da se tudi Nemci v okolici Celja, ki tvorijo tako pomemben del prebivalstva, ne postavljajo z vso odločnostjo proti ustanovitvi vindišarske ustanove v občinah v okolici Celja.«

Ker je načrt spodletel, so celjski Slovenci 24. oktobra 1912 na zborovanju sklenili izdati posebno spomenico in z njo opozoriti ministrskega predsednika grofa Strügkha in državni zbor na težke razmere celjskih paralelk. Spomenica, ki je bila izdana šele ob koncu leta 1913, na predvečer 1. svetovne vojne, je v bistvu poudarila že večkrat izražena hotenja in želje celjskih Slovencev glede slovenske gimnazije. Od vlade so ponovno zahtevali: "1.) *takojšnjo izpolnitev cesarsko kraljevih samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov v Celju v višjo gimnazijo pod samostojnim ravnateljstvom in definitivnim učiteljskim zborom; 2.) ureditev učnega jezika na tej slovenski gimnaziji, kakor je na kranjskih slovenskih gimnazijah; 3.) takojšnjo novo zgradbo za slovensko gimnazijo v Celju; 4.) da se zato potrebne svote postavijo v državni proračun*".¹⁵

»Die Aufrollung der Cillier Gymnasialfrage« (Zapletanje celjskega gimnazijskega vprašanja) Deutsche Wacht z dne 29. 11. 1913

»Potem ko se je gradnja nemške gimnazije v Celju začela, si naši Slovenci razbijajo glavo, kako bi ob tej priložnosti lahko zgradili in pod novo streho spravili tudi njihovo slovensko nižjo gimnazijo, imenovano »samostojni nemško-slovenski gimnazijski razredi«.

Sredi teh skrbi jim je pomagal vodja slovenskih liberalcev Dr. Kukovec s svojo potezo s katero je omenjeno slovensko nižjo gimnazijo dal pod lastno streho s sklenitvijo dolgoročne najemne pogodbe o dajanju v najem za slovensko nižjo gimnazijo potrebnih prostorov. S tem se je novo zapletanje slovenskega gimnazijskega vprašanja spet lepo zapletlo. V vsakem primeru se je po sklenitvi te dolgoročne najemne pogodbe tudi v slovenskem liberalnem taboru z žlahtnim navdušenjem in prepričanjem zahteva po gradnji slovenskega gimnazijskega poslopja v Celju umaknila.

Že ustanovitev tako imenovanih samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov je bila kršitev zakona, šlo je za sklep, ki je bil v nasprotju z voljo parlamenta, zvišanje stroškov pa ni bilo v skladu finančnim načrtom.

Žalostne izkušnje, ki so jih doživeli na primer v sodni upravi s pravniškimi kandidati, ki so izšli iz slovenskih gimnazij in niso dovolj obvladali nemškega jezika, da bi lahko delovali kot sodni uradniki so tehtno opozorilo vladi, da naj preneha z ustanavljanjem čistih slovenskih srednjih šol. Popolnoma

¹⁵ Goropevšek, 1997, str. 123.

nemogoča pa bi bila takšna ustanovitev na nemških tleh in bi pomenila samomorilski začetek vsake avstrijske vlade, ki bi se glede tega vprašanja postavila na stran slovenskih zahtev.«

Uspeha tudi to pot ni bilo in nadaljnje borbe je prekinila 1. svetovna vojna. Po njej pa so bile razmere tako povsem spremenjene in celjsko gimnazijsko vprašanje je, vsaj kar zadeva Slovence, bilo rešeno.¹⁶

»Die Cillier Gemeindenrat gegen den Ausbau den Slowenischen Gymnasiums« (Celjski mestni svet proti gradnji slovenske gimnazije), Grazer Tagblatt, dne 20. 5. 1914

»V dnevnikih je bila pred kratkim objavljena novica, da je bil Ministrstvu za kulturo in izobraževanje poslan memorandum, v katerem so bile na vlado naslovljene naslednje zahteve:

1. Takojšnja vključitev cesarsko kraljevih samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov v Celju v višjo gimnazijo pod lastno upravo z za nedoločen čas zaposlenim učiteljskim zborom.
2. Določilo o učnem jeziku kot je v gimnazijah na Krajskem že uvedeno.
3. Takojšnja novogradnja za namene takšne slovenske gimnazije.
4. Takojšnja zagotovitev temu namenjenih sredstev v prihodnjem državnem proračunu.

Občinski svet mesta Celje je na svoji seji dne 19. decembra 1913 odločil, da bo proti tem zahtevam pri cesarsko kraljevem ministrstvu za kulturo in izobraževanje izrecno podal ugovor in sicer z naslednjimi utemeljitvami:

Ustanovitev slovenske gimnazije v Celju oziroma cesarsko kraljevih samostojnih nemško-slovenskih vzporednih razredov je v letih 1895, 1896 in 1897 sprožilo množično gibanje med prebivalci ne samo v mestu Celje, marveč v vsej državi, kajti avstrijski Nemci so bili trdno prepričani, da ta ustanovitev po svojem načinu prerašča kulturne potrebe in jo je treba razumeti kot potezo slovenske politike, ki je usmerjena proti nemškemu mestu Celje.

To mnenje se je na podlagi dosedanjega razvoja ustanove in njenih učnih uspehov očitno še okrepilo. Da bi tem samostojnim slovensko nemškim gimnazijskim razredom zaradi močnega vtisa, ki ga naj dajejo, zagotovili številčen obisk, je okrepljena agitacija brez možnosti izbire zagotovila kar največ dijakov in se je le-te tako zapolnilo s kar najbolj manjvrednimi dijaki.

Učni uspehi dijakov, ki so absolvirali samostojne nemško – slovenske razrede nižje gimnazije in se vpisali v nemško višjo gimnazijo so takšni, da je možno podvomiti v pedagoško vrednost nemško – slovenskih razredov nižje gimnazije.

Preoblikovanje te nemško-slovenske gimnazije v samostojno višjo gimnazijo je zato kot pomislekov vredno gledati iz dveh vzrokov. V prvi vrsti bi to pomenilo močan pritisk političnega slovenstva na številčnost nemškega prebivalstva v mestu Celje, pritisk, ki bi pripeljal do močne krepitve pojava narodnostnih in političnih strasti in bi bilo s tem v prihodnje za leta in leta porušeno mirno sožitje obeh narodnosti na vročih celjskih tleh.

¹⁶ Goropevšek, 1997, str. 123.

V interesu ohranitve miru med narodi in iz tehtnih političnih razlogov, kakor tudi glede na predvidene politične posledice, bi bilo torej smotrno odstopiti od v memorandumu zahtevanega preoblikovanja nemško-slovenske nižje gimnazije v višjo gimnazijo.

Z naše strani pa zoper to preoblikovanje govorijo tudi mnogi dolgoletni tehtni pomisleki. Nedvomno dejstvo je, da v slovenskih gimnazijah pouk nemškega jezika daleč zaostaja za potrebami praktičnega življenja in da še posebej ne posredujejo tistega nivoja kvalitete znanja, ki ga zahteva delovanje državnih ustanov in uradov v južnih provincah države.

V slovenskem prebivalstvu na Krajskem se poraja želja, da bi se pouk nemškega jezika v šolah odvijal intenzivneje, postopki pa, ki se odvijajo na sodiščih, uporabljajo resen in široko učen jezik. Premnogo krat se namreč dogaja, da se absolventi slovenskih gimnazij, ki so nato končali univerzitetni študij v Pragi ali Krakovu ob svojem vstopu v sodno službo v nemškem jeziku niso sposobni razumeti nemških protokolov in odločb.

Vzpostavitev nove slovenske višje gimnazije bi brez dvoma še poslabšala to slabo stanje, zato se je v interesu ugleda naših sodišč potrebno z vso odločnostjo izreči proti temu.

Štajerski deželni zbor je že pred 18 leti izrazil zelo tehtne pomisleke zoper to ustanovitev šole, za katero tudi danes ni najmanjše potrebe. Poslanska ustanova sama je odrekla sredstva v ta namen in tako je občinski svet mesta Celje prepričan, da se lahko zanese, da se bo šolska uprava distancirala od tega, da bi imela pred očmi preoblikovanje slovenske nižje gimnazije v višjo gimnazijo.

Celje, 1. maj 1914.

Za občino Celje:

župan dr. Heinrich Jabornegg«

3.3 SPOMENICA CESARSKO-KRALJEVI VLADI

Spomenica o cesarsko-kraljevih samostojnih gimnazijskih razredih z nemškim in slovenskim učnim jezikom v Celju obsega deset tipkanih strani, ob koncu pa so ji pridali 946 podpisov, in sicer iz okrajev Brežice (67), Celje (241), Gornji Grad (99), Kozje (101), Laško (79), Rogatec (35), Sevnica (62), Slovenj Gradec (71), Šmarje (57), Šoštanj (57) in Vransko (77).

Besedilo spomenice, ki so ga sestavili slovenski politiki iz Spodnještajerskega narodnega sveta konec leta 1913, je plod večletnih prizadevanj celjskih Slovencev za izgradnjo in vpeljavo lastne slovenske gimnazije v Celju. V ta namen so nekateri politiki (dr. Ivan Dečko) obljubili celo prodajo svojega zemljišča, vendar so različni interesi celjskih Nemcev in Slovencev ter strankarska nasprotja in politična podtikanja pripeljali do tega, da so leta 1913 dogradili novo poslopje nemške gimnazije na parceli, ki jo je v ta namen odstopil celjski veletrgovec Daniel Rakusch.

Spomenica zajema obdobje med leti 1900 in 1913 in je zanimiva predvsem z vidika opisa takratne stavbe gimnazije na Muzejskem trgu in razmerja med slovensko in nemško govorečimi dijaki.

Besedilo spomenice je bilo sestavljeno v slovenskem in nemškem jeziku, naslovljeno pa je bilo na takratnega kanclerja Avstro-Ogrske Karla von Stürgkha, ki je bil na tej funkciji do svoje nenadne smrti leta 1916.

SPOMENICA

o c. kr. samostojnih gimnazijskih razredih z nemškim
in slovenskim učnim jezikom v Celju.

1. Ustanovitev.

Do leta 1895. je bila v Celju le ena gimnazija, ki so jo obiskovali slovenski in nemški dijaki. Tudi učiteljski zbor je bil narodnostno mešan. Ker pa je bil učni jezik že od prvega razreda nemški, so morali slovenski učenci, ki niso iz ljudskih šol prinesli zadostnega znanja nemščine, iti najprej v pripravnico, kjer so se celo leto učili samo nemščine, da bi potem mogli v gimnaziji slediti nemškemu pouku. Tako so slovenski dijaki pri svojih študijah izgubili eno leto, njihovi starši pa so morali plačevati za svoje sinove eno leto dalje, kakor srečni starši nemških sinov. Po dolgem in neizmernem trudu se je končno leta 1895. ustanovila za slovenske učence »C. kr. nižja gimnazija«, v kateri so se štirje predmeti (verouk, slovenščina, latinščina in matematika) poučevali v maternem jeziku; toda že čez dve leti (1897) je bila vsled nemškega krika kot samostojen zavod odpravljena; ker pa že obstoječih dveh razredov niso mogli razpustiti, so ju pod imenom »C. kr. samostojni nemško-slovenski gimnazijski razredi v Celju« priključili celjski višji gimnaziji, pripuščajoč samo štiri nižje razrede.

V tej odvisnosti in nepopolnosti životari Slovincem namenjena gimnazija še danes!

2. Obisk in uspehi.

Da omenjeni slovenski gimnazijski razredi ustrezajo resnični potrebi, dokazuje najboljše število učencev. Znašalo je v posameznih 18. letih, kar zavod obstoja: 88, 104, 118, 143, 130, 150, 164, 190, 198, 216, 212, 214, 183, 147, 162, 176, 193 in 194 učencev. Vsled tolikega obiska sta se morali že trikrat otvoriti dve vzporednici. Znano je, da je v Avstriji mnogo popolnih višjih gimnazij, kojih obisk ne dosega tega števila, n. pr. nemška državna gimnazija v Ljubljani, ki je štela šolskega leta 1911/12. samo 156 učencev in nemška državna gimnazija v Kočevju, ki je imela istega šolskega leta le 177 učencev.

Ta veliki obisk slovenskih gimnazijskih razredov v Celju je popolnoma utemeljen v obsežnosti in obljudenosti okrajev, katerim je zavod namenjen. Učenci tega zavoda prihajajo iz okrajnih glavarstev: Celje, Konjice, Slovenjgradec in Brežice, pa tudi iz rogaškega sodnijskega okraja, kjer stanuje po ljudskem štetju leta 1900. okoli 225.000 Slovencev. To ogromno število slovenskih prebivalcev pa nima nobene druge srednje ali vsaj meščanske šole s slovenskim poukom; torej so ti štirje nižjegimnazijski razredi v Celju edini zavod, v katerem se podaja slovenskim otrokom neka višja naobrazba vsaj v štirih predmetih v slovenskem jeziku.

Učni uspehi teh nižjih razredov so docela dovoljni, kakor se razvidi iz letnih poročil in tudi iz tega, da učenci samostojnih razredov dobro uspevajo tudi po prestopu v višjo gimnazijo, dasi se morajo obrniti na tuje zavode, bodisi v Celju ali Mariboru ali celo na Kranjskem.

3. Nedostatki v šolskem posloppju, didaktične in politične ovire.

Naš zavod, ki je najno potreben gori omenjenemu številu slovenskih prebivalcev in ki je s svojimi uspehi tudi dokazal pravico do obstanka, se ne more prav razvijati zaradi različnih nedostatkov šolskega posloppja, didaktičnih in političnih ovir.

a) Šolsko posloppje.

Samostojni nemško-slovenski gimnazijski razredi so nastanjeni v zasebni hiši, ki ni bila nikdar zidana v šolske namene, torej jim tudi ne more ustrezati niti v najskromnejši meri. Šolske sobe so tesne in v postranskih kotih nameštene. Ker so tudi hodniki ozki (1'23 m) in vijugasti, stopnice pa lesene, strme in ozke, bili bi učenci in učitelji v slučaju večje neugode (potresa ali požara) v smrtni nevarnosti. Poleg tega obstoji tudi nevarnost za zdravje: v tesnih in nizkih sobah ni ventilacije; v podzemlju, ki je v zvezi s hodniki in šolskimi sobami, nahaja se pralnica; za okoli 200 učencev in učenk je v II. nadstropju samo eno stranišče brez odplavljalnih priprav, v I. nadstropju in pritličju tudi tako primitivno stranišče in po eden pissoir brez vode, napravljen iz nekdanje shrambice; v podzemlju, pritličju, I. in II. nadstropju stanujejo privatne stranke, a kuhinje njihovih stanovanj se odpirajo v šolske hodnike, tako da se v njih in skozi nje v šolskih sobah zmirom zbira smrad iz pralnice in stranišč, iz kuhinj pa vonj različnih jedil; ako pa odpreš okna v šolskih sobah in na stopnicah, da prezračiš hodnike in sobe, nastane prepih, ki je že marsikteremu učencu in učitelju škodil. Nič bolje ni v zbornici, ki je po stopnicah v zvezi s kletjo, kjer se nahaja premog, kisle zelje itd. Vsled velike vlage v zbornici si je že eden profesor, ki je zmirom v njej delal, nakopal smrtno bolezen. Niti pravega prostora ni, kjer bi bili učenci za čas odmora. Seveda tudi ni prikladnega prostora za risalnico, knjižnice in kabinet. Hišni gospodar tudi pri najboljši volji ne more ničesar spremeniti na teh nedostatkih. Stavbene in sanitetne komisije, ki so pregledovale te šolske prostore po nalogu c. kr. vlade, so se zgražale, da so v takih nevarnih, nezdravih, nečistih in za šolske potrebe nepraktičnih prostorih nastanjeni učenci v nežni dobi od 10. do 15. leta. Eden sanitetnih referentov se je proti učiteljem naravnost izrazil, da je to »skandalozno«.

Zato pa je tudi vlada, kateri so izvestja stavbenih in sanitetnih komisij dobro znana, že leta 1902 postavila 5000 K kot prvi obrok za novo stavbo, namenjeno c. kr. samostojnim nemško-slovenskim gimnazijskim razredom v Celju. No, v letošnjem državnem proračunu se nahaja pač 150.000 K (10 obrok) za novo stavbo »državne gimnazije« v Celju, za novo stavbo pa, ki bi služila samostojnim nemško-slovenskim razredom, ni več v budgetu nobene svote, čeravno je bil poprej od vlade stavljen junktim za istočasno zidanje obeh gimnazijskih posloppj.

b) Didaktične ovire.

Razven nedostatkov v šolskih prostorih ima zavod tudi didaktične ovire. Te so: njegova nepopolnost, dva učna jezika, provizoričnost mnogih učiteljev in pomanjkanje pravega samostalnega vodstva.

a) Nepopolnost zavoda in njene zle posledice. C. kr. samostojni nemško-slovenski gimnazijski razredi so še vedno omejeni na štiri nižje razrede, dasiravno so že davno dani vsi pogoji za izpopolnitev v višjo gimnazijo. Učenci morajo sedaj po dovršenem četrtem razredu prestopiti na tuj zavod, v nove razmere in pod neznane profesorje. Vsak tak prestop je združen za učence in njihove starše z raznimi težkočami. Zato dajejo mnogi stariši svoje sinove kar sprva v celjsko nemško

»Trutzgymnasium«, slovenska, ki služi domačinom, ali pa nemška, ki služi na prvem mestu tujim učencem?

Na vprašanje, katera od celjskih gimnazij ima večjo bodočnost, naj odgovarjajo številke o obisku I. razreda v zadnjih 12 šolskih letih, to je od šolskega leta 1901./2. do 1912./13.

Leta 1901./02.	je imela	nemška	gimnazija	v tem razredu	44 redn. učencev,
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	67 " "
" 1902./03.	"	nemška	" " " "	"	36 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	76 " "
" 1903./04.	"	nemška	" " " "	"	48 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	71 " "
" 1904./05.	"	nemška	" " " "	"	55 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	71 " "
" 1905./06.	"	nemška	" " " "	"	42 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	64 " "
" 1906./07.	"	nemška	" " " "	"	49 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	76 " "
" 1907./08.	"	nemška	" " " "	"	49 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	57 " "
" 1908./09.	"	nemška	" " " "	"	40 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	57 " "
" 1909./10.	"	nemška	" " " "	"	40 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	62 " "
" 1910./11.	"	nemška	" " " "	"	47 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	70 " "
" 1911./12.	"	nemška	" " " "	"	34 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	76 " "
" 1912./13.	ima	nemška	" " " "	"	31 " "
" " " "	"	slovenska	" " " "	"	68 " "

Nemški I. razred je imel v teh 12 šolskih letih samo enkrat nad 50 učencev, slovenski pa vsako leto! Maksimum učencev v nemškem razredu je znašal 55 učencev, ali tudi ta maksimum je bil za dva učenca manjši ko minimum učencev v slovenskem razredu, ki je znašal š. leta 1907./8. in 1908./9. še vedno 57 učencev. Nemški I. razred ni imel v omenjenem razdobju niti enkrat vzporednice, slovenski pa desetkrat ter bi jo moral imeti tudi šolskega leta 1901./2., ko je štel 67 učencev in tudi šolskega leta 1908./9., ko je imel samo 57 vpisanih učencev, če radi tega, ker slovenska gimnazija nima niti ene šolske sobe, v kateri bi se dalo brez večjih ovir nameščati več kot 48 učencev.

Vrhutega je še treba poudariti, da obstoji na nemški gimnaziji pripravnica za I. gimnazijski razred. Ali tudi z njo gre nizdol. Šolskega leta 1901./2. je štela 35 učencev, pozneje v štirih šolskih letih samo po 8 učencev, (šolsko leto 1905./6., 1907./8., 1909./10. in 1911./12.) letos pa samo 4 učencev!

Da se nemška celjska gimnazija zares vzdržuje na umeten, nenaraven način in da je ona nekak refugium za tuje, neštajerske dijake, dokazujeta tudi ti dve dejstvi: prvič je imela od šolskega leta 1905./6. do 1911./12. v štirih nižjih razredih zmiromi manj učencev ko v štirih višjih razredih, kar se popolnoma protivi normalnim razmeram; drugič ni imela v teh šolskih letih nikdar v nižjih razredih vzporednic*, v višjih pa vsako šolsko leto.

* Te vzporednice so večidel potrebne zaradi slovenskih dijakov, ki vstopijo iz IV. razreda slovenske gimnazije v V. razred. Šolskega leta 1901./02. jih je vstopilo 13, leta 1903./04. 20, leta 1904./05. 12+9, leta 1905./06. 21+1, leta 1906./07. 18, leta 1910./11. 15. Za druga šolska leta ni o tem izkaza v šolskih programih.

Glej o tem sledeči izveček:

Šolsko leto	Nišja gimnazija	Višja gimnazija	
	Skupno štev. učencev	Skupno štev. učencev	Vsporednice
1905./06.	158 s privatisti	186	VI. a 34, VI. b 33 + 1
1906./07.	158 s privatisti	194	VII. a 31 + 1, VII. b 31
1907./08.	158 s privatisti	199	VIII. a 33, VIII. b 31 + 1
1908./09.	160 s privatisti	178	V. a 30, V. b 31 + 1
1909./10.	151 s privatisti	173	VI. a 26, VI. b 27
1910./11.	158 s privatisti	164	VII. a 23, VII. b 22
1911./12.	146 s privatisti	173	VIII. a 21, VIII. b 23

Nestajerskih dijakov je bilo na nemški gimnaziji:

Leta 1904./05.	87
• 1905./06.	91
• 1906./07.	108
• 1907./08.	113
• 1908./09.	101
• 1909./10.	93
• 1910./11.	107
• 1911./12.	105

4. Tudi c. kr. avstrijska vlada ni prijateljica slovenske gimnazije v Celju. To se opaža ne samo iz njene brezbriznosti glede šolskega posloja in učiteljskega zbora, ampak tudi iz njene materinske skrbi za celjsko nemško gimnazijo in za druge nemške zavode. Na nemški celjski gimnaziji vzdržuje za 4 učence pripravnico, ki ima služiti ponemčevanju slovenskih otrok; na isti gimnaziji se je otvorila vzporednica šolskega leta 1910./11. za 45, šolskega leta 1911./12. za 43 učencev, na samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredih pa je ni dovolila:

šolskega leta 1895.	za 89 učencev v I. razreda,
šolskega leta 1896.	za 57 učencev v II. razreda,
šolskega leta 1900./01.	za 57 učencev v I. razreda,
šolskega leta 1901./02.	za 67 učencev v I. razreda,
šolskega leta 1903./04.	za 60 učencev v II. razreda,
šolskega leta 1905./06.	za 58 učencev v III. razreda,
šolskega leta 1907./08.	za 55 učencev v II. razreda,
šolskega leta 1908./09.	za 57 učencev v I. razreda,

čezravnno ve, da v nobeni šolski sobi ni več prostora ko za 48 učencev.

V letošnjem proračunu je postavila ogromne svote za nakupovanje stavbišč, za zidanje in razširjenje šolskih poslopj, ki imajo služiti nemškim srednjim, višjim in strokovnim šolam na Štajerskem, kakor je to razvidno iz sledečih podatkov: za razširjenje državne realne gimnazije v Gradcu kot prvi obrok 5000 K, za drugo državno realko v Gradcu kot drugi obrok 22000 K, za državno gimnazijo v Celju (10. obrok) 150000 K, za državno realko v Fürstenfeldu (drugi obrok) 100000 K, za univerzo v Gradcu 155362 K, za tehniko v Gradcu 3838 K, za trgovsko akademijo v Gradcu 16980 K, za moško in žensko preparandijo v Gradcu 25161 K; vsega skupaj je vlada v letošnjem proračunu postavila za nemško šolstvo na Štajerskem 478361 K.

A koliko je dala za c. kr. samostojne nemško-slovenske gimnazijske razrede v Celju? Še tistih 5000 K je izgubilo, ki jih je vlada postavila v proračun leta 1902!

Vlada se zmirom brani rešiti celjsko gimnazijsko vprašanje, v kolikor se tiče slovenske gimnazije, izgovarjujoč se na politične evire v parlamentu, dasiravno je v zadnjem času brez parlamenta upravnim putem ustvarila mnogo srednjih šol, n. pr. popolno nemško gimnazijo v Ljubljani, ter nedavno izpopolnila kočevsko gimnazijo, ki je štela komaj kakih 100 učencev, dočim bi slovenska gimnazija v Celju že sedaj štela okoli 280 učencev. Pa tudi letos nas je zopet zapostavila, uvrstivši v

gimnazijo ali pa v Maribor, na Kranjsko in dr. Nepopolni zavodi se sploh niso obnesli, ker se ne morejo naravno razvijati; zato se opaža povsod želja po njihovi izpopolnitvi, kar vlada sama podpira. Tako so se v zadnjem času izpopolnili zavodi v Ptuj, Kočevje, Ljubljani, Idriji in mnogi drugi. Danes ni več v celi Avstriji niti ene samostojne, nepopolne srednje šole, samo štirirazredna nemško-slovenska gimnazija v Celju tvori že 14. leto žalostno izjemo.

Razven didaktičnih razlogov govorijo za izpopolnitev štirirazredne nemško-slovenske gimnazije v višjo gimnazijo tudi narodnostne in pedagoške razmere na takajšnji višji gimnaziji, ki je postala popolnoma nemški zavod, na katerem se slovenski dijaki nikdar ne morejo čutiti domače. Ne le da je učni jezik v vseh predmetih nemški, tudi profesorji so Nemci; edino veroučitelj in profesor slovenščine sta Slovenca, ker za te predmete niso mogli dobiti nemških učiteljev. Kakor hitro je katero profesorsko mesto izpraznjeno, se v mnogih slučajih, ne da bi se mesto postavno razpisalo, nastavi nemški profesor, tako da se slovenski profesorji za mesto niti potegovati ne morejo. Zato pa se tudi nemški dijaki in profesorji na zavodu čutijo kot gospodarji proti »parazitom«, katerim skušajo celo braniti, da bi se razgovarjali v svojem materinem jeziku! Sploh so razmere med nemškimi in slovenskimi dijaki vedno napete, o kakšni kolegijalnosti ni niti govora, narodnostni prepir se zanaša že v mlada srca ter rodi mržnjo in sovraštvo do šolskih kolegov in do druge narodnosti.

b) Učni jezik. Učni jezik je samo v štirih predmetih slovenski, povsod drugod je že od začetka nemški. To je proti vsem pravilom vzgojeslovja, ki zahteva za vsak uspešen pouk le tisti jezik kot učni jezik, kateri je učencem čisto razumljiv; to pa je pri učencih slovenske gimnazije v Celju edino slovenski, ker se dijaki z drugim materinskim jezikom sploh ne smejo sprejemati. S tem, da se naravoslovje in zemljepis že v prvem razredu predava v nemškem jeziku, se delajo velike težave učencem, ki še ne znajo dovolj nemški. Treba je samo pogledati v dotične nemške učne knjige, če se človek hoče prepričati o resnici gornje trditve. Da bi se pa pri vzprejemnih izpiti zahtevalo od slovenskih učencev že toliko znanja nemščine, da bi mogli takoj z uspehom poslušati nemška predavanja, bi bila za nje velikanska krivica, ko zadovoljuje nemškim učencem samo obvladanje materinščine. Sicer pa je v tako nežni mladosti znanje dveh jezikov mogoče le v najugodnejših slučajih. Tega prepričanja se je držalo tudi upravno sodišče, ko je za Štajersko in Koroško že večkrat razsodilo, da se sme v ljudskih šolah rabiti samo eden učni jezik. Kar velja za ljudsko šolo, mora tudi veljati za štirirazredno nemško-slovensko gimnazijo v Celju, ker je tudi v njej večji del učencev pod štirinajstim letom. Če se je na Kranjskem že toliko let obnesel izključno slovenski jezik, zakaj pa se ne bi na c. kr. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredih v Celju? Zakaj se štajerske šolske oblasti upirajo razsodbam upravnega sodišča? Tudi nemški učenjaki tolnačijo v svojih knjigah in predavanjih o avstrijskem državnem pravu član XIX. državnega osnovnega zakona iz leta 1867, jasno in razumljivo takole: »Die Unterrichtssprache muß eine einheitliche sein«.

c) Provizoričnost zavoda in pomanjkanje pravega samostojnega vodstva. Dasi ravno obstojijo imenovani gimnazijski zavodi že 18. leto, vendar še niso stalni, temveč še vedno visijo kakorekoč v zraku. Tudi z učiteljskim zborom je stvar čudna: trije profesorji so samo priredeljeni na neizvesten čas, pravno stališče ostalih treh pa tudi ni jasno. Vrhutega zavod nima stalnega in umestnega vodstva. Od šolskega leta 1895/96. do 1896/97. je imel svojega posebnega provizoričnega ravnatelja, a od šolskega leta 1897/98. naprej vodi vzgojne in didaktične posle profesor pod naslovom »vodje« ter dobiva zato na leto 400 K remuneracije; vrhovno vodstvo, posebno upravne in osebne narave, pa je v rokah ravnatelja nemške gimnazije. Takšno razmerje mora slabo vplivati na cel zavod, ne samo v administrativnih, temveč tudi v didaktičnih in pedagoških zadevah; za profesorje pa je naravnost sramotno, da imajo mesto enega dva predstojnika, ki jim oba pišeta kvalifikacijo, službeno seveda ravnatelj nemške gimnazije, čepravno jih nikdar ne nadzoruje, — ali on je službeni zastopnik samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov napram oblastim, dasi-

ravno vodi »vodja« pečat, podpisuje, spričevala, sestavlja glavno letno izvešče na deželni šolski svet, v katerem mora ocenjati znanje, delovanje in vedenje profesorjev itd.

Popolna podložnost c. kr. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov ravnateljstvu nemške gimnazije izraža se tudi v tem, da ono upravlja z denarjem, ki ga plačujejo slovenski dijaki samostojnih razredov za učila, knjižnice (dijaško in učiteljsko) in igre in da izroča večji del tega denarja nemškim tverdkam. Slovenski gimnazijski razredi nosijo sicer naslov »samostojni«, ali v praksi o tej samostojnosti ni ne duha ne sluha!

c) Nasprotniki slovenske gimnazije v Celju.

Proti obstanku slovenske srednje šole v Celju so:

1. Oni nemški politiki, ki v svoji sebičnosti, nestrpnosti in mržnji načeloma odrekajo Slovincem vsako višjo šolo, ki bi vsaj deloma ne ponemčevala slovenskih učencev. Tem politikom naj bo odločno povedano, da se mi Slovenci nikakor ne damo dalje ponemčevati! Za zmago v tem odporu se nikakor ne bojimo, ker smo prepričani, da je v interesu avstrijske države, če se slovenski narod kulturno razvija in če stanuje ob Dravi, Savi in Adriji prebivalstvo, zadovoljno s svojimi kulturnimi in političnimi razmerami.

Kako sebični in nedosledni so ti radikalni Nemci, razvidimo iz tega, da jim je celo po volji, da tudi celjski Slovenci z davki in občinskimi dokladi pripomogajo vzdrževati pripravnico na nemški gimnaziji, nemško gledališče, nemško ljudsko šolo (za ktero je občina sezidala velikansko in drago poslopje), nemški »Studentenheim«, kteremu celjski občinski odbor prepušča dvonadstropno hišo v Gaberljih, — Slovincem pa nočejo privoščiti niti ljudske šole, ktero bi vzdrževala občina celjske okolice, niti slovenske gimnazije, za ktero bi imela skrbeti država. Njihova nedoslednost se kaže tudi v tem, da sami propagirajo, naj se nemška mladina pridno uči slovenščine, nam Slovincem pa nočejo dopustiti, da bi se v našem maternem jeziku izobraževali!

2. Nasprotniki celjske slovenske gimnazije so tudi vsi oni, ki vpijejo: Celje je nemško mesto, slovenska gimnazija bi škodovala nemškemu značaju Celja. Da je pa ta njihov bojni klic neupravičen in neodkritosrčen, se razvidi iz tega, da se ti Nemci prav nič ne spodtikajo, da je Celje sedež raznih c. kr. uradov, ki vendar niso v prvi vrsti namenjeni nemškemu mestu, temveč v neprimerno večji meri Slovincem knetskih občin. Edina izjema bi pa naj bila Slovincem namenjena gimnazija. Da se ne more govoriti o nemškem značaju Celja, dokazuje tudi njegovo veliko število slovenskih prebivalcev. Leta 1890, je bilo v Celju 1577 Slovencev proti 4452 Nemcem, po ljudskem štetju leta 1910 pa 2027 Slovencev proti 4625 Nemcem. Število Nemcev v Celju se je torej v dvajsetih letih pomnožilo samo za 173, število Slovencev pa za 450 prebivalcev. Število Slovencev znaša že sedaj čez 30% celega prebivalstva, čepravno so se mnogi in mnogi Slovenci, ki so v ekonomski odvisnosti od občine ali nemških privatnikov, pristeli Nemcem.

3. Vsi oni, ki se bojijo za obstoj nemške gimnazije, če bi jo zapustili slovenski dijaki. Ta strah ni neupravičen. Se le z ustanovitvijo nemškega dijaškega doma se je iz vseh dežel naše monarhije, da, celo iz Nemčije, Švice, Angleške, Grške, Rumunske, Amerike itd. nabralo toliko nemških dijakov, da bi nemška gimnazija morebiti mogla izhajati tudi brez slovenskih učencev. Iz Štajerskega jih je med c. 320 učenci, ki na leto obiskujejo nemško državno gimnazijo v Celju, samo nekaj čez 200, torej komaj $\frac{2}{3}$, (med temi je poprečno 87 Slovencev*); torej je na celjski nemški gimnaziji kakih 113 štajerskih Nemcev, t. j. komaj dobra tretjina vseh učencev. Samo iz Nizje Avstrije, ki ima sama dovolj srednjih šol, je 36 do 39 učencev na tej gimnaziji! Ktera celjska gimnazija je potem »bodenständig«, nemška ali slovenska? In ktera se sme imenovati

*) Šolskega leta 1897/98. a. pr. je bilo na gimnaziji in pripravnici 270 + 24 učencev, med temi 105 + 11 Slovencev.

proračun 150.000 K za zidanje novega poslopja v Celju za gimnazijo z nemškimi učnim jezikom (pod tem pogojem je namreč celjski občinski svet prodal stavbišče), čeravno so sedanji prostori celjske nemške gimnazije boljši kot oni c. kr. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov in čeravno imajo ti razredi boljši obisk kot nemška gimnazija v svojih nižjih razredih. Ali nam vlada ni obljubila, da se bode v tej zadevi držala junktima? Ne plačujemo tudi mi Slovenci državi davka? Ne dajemo mi štajerski Slovenci razmeroma več vojakov kot štajerski Nemci? Ali za nas Slovence ne velja čl. XIX. državnega osnovnega zakona iz leta 1867, ki določuje: »Vsa narodna plemena v državi so enakopravna in vsako pleme ima nedotakljivo pravo, da čuva in neguje svojo narodnost in svoj jezik«. »Država priznava enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, v uradu in v javnem življenju«.

Naša vlada se toplo zavzema za kulturni napredek Albancev, osnavlja in vzdržuje šole na tujem ozemlju! Nam štajerskim Slovincem pa, ki smo dali že toliko žrtev dinastiji in monarhiji, bi ne dovolila niti enega višjega zavoda za naš kulturni napredek?

Do skrajnosti ogorčeni zaradi neprestanega preziranj in zanemarjanja od strani avstrijske vlade, zahtevamo nižje podpisani v imenu vsega slovenskega prebivalstva zgoraj omenjenih okrajev:

1. Takojšnjo izpopolnitev c. kr. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov v Celju v višjo gimnazijo pod samostojnim ravnateljstvom in definitivnim učiteljskim zborom.
2. Ureditev učnega jezika na tej slovenski gimnaziji, kakor je na kranjskih slovenskih gimnazijah.
3. Takojšnjo novo zgradbo za slovensko gimnazijo v Celju.
4. Da se za to potrebne svote postavijo v državni proračun.

Sledijo podpisi iz okrajev:

Brežice (67), Celje (241), Gornji Grad (99), Konjice (69), Kozje (101), Laški trg (79), Rogatec (35), Sevnica (62), Slovenjgradec (71), Šmarje (57), Šoštanj (57), Vranksko (77).

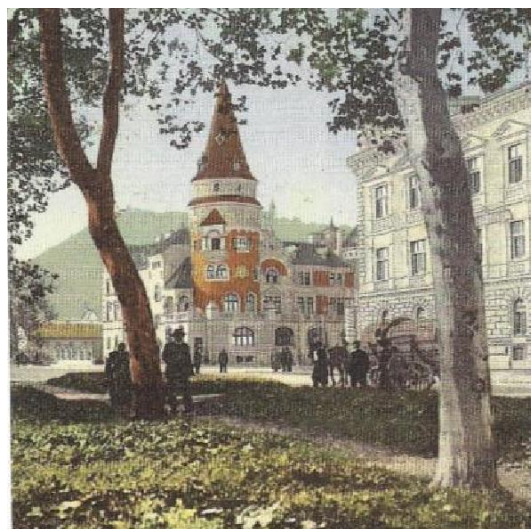
3.4 SLOG STAVBE

Monumentalno poslopje I. gimnazije v Celju je zgrajeno v historičnem slogu z nekaj primesmi secesije.

Historični slog ali historizem je v začetku 19. stoletja nasledil klasicizem, uveljavljen je bil celo stoletje, zamrl pa po 1. svetovni vojni. Podobno je bilo tudi na Slovenskem. Pojavil se je, ker so se ljudje narodno prebujali, se začeli zavedati svoje zgodovine, s tem pa tudi umetnosti svojih prednikov. Le-ta je začela ugajati tedanjemu okusu in zato so jo začeli obujati. Uveljavil se je v vseh vrstah umetnosti, arhitekturi, slikarstvu, kiparstvu, glasbi itd. V arhitekturi je slog dajal absoluten poudarek zunanosti stavbe, notranjost pa skorajda zanemarjal.¹⁷

Slika 5: Upodobitev Narodnega doma na razglednici iz leta 1908. Vir: Cvirn, 1993, str. 62.

Slika 6: Upodobitev Celjskega doma (levo) in Mestne hranilnice iz leta 1910. Vir: Cvirn, 1993, str. 101.

Za historizem je značilno zgledovanje po zgodovinskih slogih, njihovih značilnostih, ornamentih.

Umetniki so sloge med seboj prepletali ali pa dosledno posnemali le en slog, temu pravimo tudi neostili. Najbolj pogosta sta bila neobarok in neorenesansa, v sakralni arhitekturi pa neogotika in neoromanika. Historizem se deli na tri obdobja. Romantični historizem (okoli 1830–1860), zanj je značilno prepletanje vseh stilov od grško-rimskega do renesanse ter klasicizma. Strogi historizem (okoli 1850–1880), zanj je značilno dosledno posnemanje enega neostila na vsakem objektu, v tem času je historizem v največjem razcvetu, v tem času so napravili tudi ogromno škode na starih stavbah, predvsem cerkvah, saj so stremeli k enotnemu slogu na enem objektu, tako so npr. iz srednjeveških gotskih cerkva umikali baročno opremo in jo nadomeščali z neogotsko, ki je bila navadno manj kvalitetna od predhodnic. Pozni historizem (okoli 1880–1914) je podoben romantičnemu, le da meša predvsem neoromaniko, neogotiko in neobarok. Meša se tudi s secesijo, kot stavba gimnazije. V tem obdobju so v Celju zgradili moderne meščanske vile.¹⁸

V Celju se historizem prvič pojavi šele leta 1850 z izgradnjo stavbe na Stanetovi 18. Mesto je leta 1798 skoraj popolnoma uničil požar. Prve zgradbe, zgrajene po požaru, so bile zaradi pomanjkanja denarja izdelane dokaj preprosto, brez ornamentov, le s poudarjenim portalom in okenskimi okvirji. V drugi polovici stoletja se je razmahnil pravi historizem. Skoraj vsi arhitekti, ki so Slovenskem in po Celju gradili

¹⁷ Prelovšek, 1990, 26.

¹⁸ Prelovšek, 1990, 27.

stavbe, so prihajali iz Avstrije. Zgledovali so se po takratnem historizmu na Dunaju in v Gradcu. Lahko rečemo, da je veliko slovenskih primerov prilagojenih za slovenski žep, (torej poenostavljenih) dunajskih ali graških zgradb. Najpomembnejše celjske stavbe tega obdobja so: Mestna hranilnica na Krekovem trgu (Hans Frauender, 1887, neorenesansa), Gledališče (Vladimir Walter, 1885, neorenesansa), Celjski dom, bivša Nemška hiša (Peter Pavel Brang, 1906, neogotika in neorenesansa, Narodni dom (Jan Vladimir Hrasky, 1897, neobarok), protestantska cerkev na Otoku (Karl Steinhöfer, 1906, neogotika). Ob koncu stoletja je bilo v historizmu na Otoku v Celju zgrajenih tudi kar nekaj meščanskih vil, ki so si jih seveda lahko privoščili le bogati meščani.¹⁹

Slika 7: Upodobitev Kristusove cerkve na Otoku in gimnazije na razglednici iz leta 1942. Vir: Arhiv MNZC.

Slika 8: Fotografija vil na Otoku iz leta 1899.
Vir: Cvirn, 1993, str. 42.

Slika 9: Upodobitev gledališča na razglednici iz leta 1907.
Vir: Cvirn, 1993, str. 65.

Secesija se je pojavila ob koncu 19. stoletja, kot protitež tedaj uveljavljenemu historizmu. Povod za novi slog je bil popolni akademizem v umetnosti, ki ni dopuščal nobenih novih idej.²⁰

Največji razcvet je secesija doživljala v letih na prehodu iz 19. v 20. stoletje in se končala z začetkom 1. svetovne vojne. Na Slovenskem je secesija nekoliko zamujala, saj najdemo zadnje primere še v tridesetih letih. Novi slog se je hkrati pojavil v različnih delih Evrope, kar je vodilo v razlikovanje sloga od naroda do naroda in njegovo različno poimenovanje. Naš izraz prihaja iz latinske besede secessio (odcepitev), pri

¹⁹ Povh, 1972, 88–90 in 112, 113.

²⁰ Primc, 1997, str. 7.

Francozih najdemo art nouveau (nova umetnost), pri Nemcih jugendstil (mladi slog) itd. Med najpomembnejša tedanja žarišča secesije štejemo Dunaj, tedaj prestolnico Avstro-Ogrske. Za širjenje novega sloga po mestu in monarhiji je v veliki meri zaslužen Otto Wagner, ki je v letih 1894–1911 vodil arhitekturni oddelek dunajske Akademije za likovno umetnost. Izšolal je novo generacijo arhitektov, ki so v svoja dela vpletali nov slog, med njimi sta tudi Slovenca Maks Fabiani in Jože Plečnik. Secesijski umetniki so bili v nenehnem iskanju nečesa novega, motive so pogosto našli v umetnosti neevropskih kultur (predvsem japonski) in v naravnih oblikah, ki so jih črpali celo iz knjig o botaniki, geologiji in zoologiji. Uporabljati so takrat začeli nove materiale, za katere je zaslužna predvsem industrijska revolucija, šlo pa je za železo, jeklo, keramične ploščice, poceni steklo itd.²¹

Slika 10: Secesijska stavba deške ljudske in meščanske šole v Celju (danes Gimnazija Celje - Center) med obema vojnoma. Vir: Arhiv Osrednje knjižnice Celje.

Dve leti pred koncem 19. stoletja se je secesija prvič pojavila na Slovenskem, in sicer v Ljubljani. V Celju in sploh v celotni Štajerski je secesijskih zgradb bolj malo, pa še te so v bistvu historične z nekaj secesijskimi okraski; to velja tudi za poslopje I. gimnazije. Razloga za to sta dva. Prvega je mogoče poiskati v deželni metropoli Gradcu, po kateri so se bolj ali manj zgledovala vsa deželna mesta. Tam so bili historični slogi trdno zasidrani in je bilo ime secesija skoraj neznano. Drugi je v tem, da so s historičnimi slogi na Slovenskem živeči Slovenci in Nemci poudarjali svojo narodno pripadnost. Slovenci so naročali predvsem neorenesančne in neobarokne stavbe (primer Narodni dom), Nemci pa neogotske (primer Celjski dom, bivša Nemška hiša).²²

²¹ Pirkovič, 1997, str. 13, 14 (O secesiji) in 17, 18 (Secesija na Dunaju in v Srednji Evropi).

²² Primc, 1997, str. 8,9.

Za secesijo velja, da je za razliko od historizma, ustvarjala celostne umetnine, ki so morale biti delo več umetnosti. To so arhitektura, ki oblikuje zgradbo, likovna umetnost, ki poskrbi za okras sob, rezbarstvo, ki poskrbi za pohištvo, uporabna umetnost itd. Toda posvetimo se arhitekturi. Secesijsko zgradbo najlažje prepoznamo po njenih ornamentih. Take zgradbe lahko razdelimo v dve skupini, naravno, ki jo zastopajo stilizirani deli rastlin, živali, nebesnih teles, človeške maske, in geometrijsko, kamor spadajo različne posamezne, vzporedne ali prekržane črte, krivulje, vozli, razni geometrijski liki in telesa. V uporabi je bila celo posebna t. i. secesijska pisava, ki se je občasno pojavila na zgradbah. Značilne so tudi dinamične, pogosto valovite fasade. Tudi ornamenta so po fasadah svobodno razporejeni, vendar niti en celjski primer ne kaže te dinamike. Na stavbah se pogosto pojavljajo tudi kipi in reliefi, ki večinoma upodabljajo mitološke like. Pomembnejše stavbe v Celju, ki vsebujejo secesijske elemente, so: stavba na Glavnem trgu 2 (Ferdinand Gologranc, 1906), poslopje sedanje Gimnazije Celje – Center (Richard Kloss, 1911), poslopje I. osnovne šole Celje (1926), Velika dvorana Celjskega doma (Peter Pavel Brang, 1906).²³

Slika 11: Stavba na Glavnem trgu 2 v Celju velja za secesijsko z najmanj historičnimi primesmi. Okoli oken vidimo rastlinske ornamente, na zgornjem delu rizalita geometrijske, nad spodnjim oknom rizalita pa letnico v secesijski pisavi. Foto: Urh Ferlež

²³ Prelovšek, 1997.

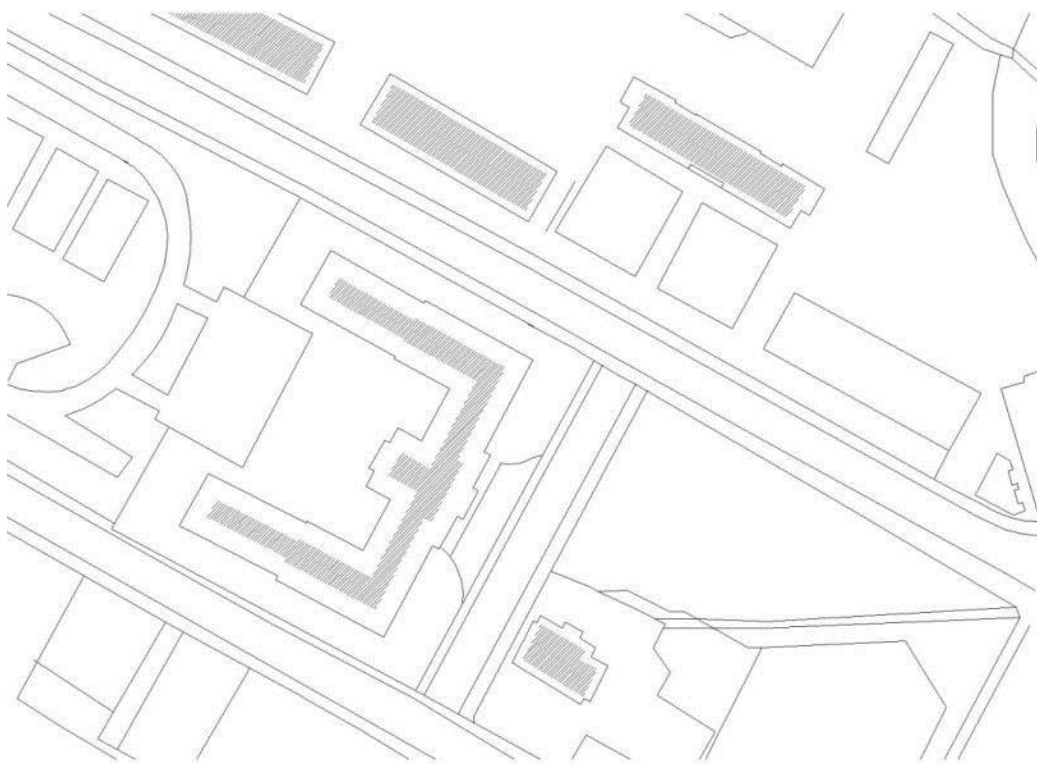
IV. PRAKTIČNI DEL

4.1 UMETNOSTNOZGODOVINSKI OPIS STAVBE

4.1.1 ZUNANJOST

Poslopje I. gimnazije v Celju se nahaja na levem bregu reke Savinje, izven starega mestnega jedra, sredi mestne četrti Otok. S pročeljem je orientirano proti vzhodu. Na severu gimnazijo oklepa Malgajeva ulica s stanovanjskimi bloki, na vzhodu igrišče z vrtcem, ki je bilo včasih župnišče protestantske cerkve, na jugu Trubarjeva ulica z nekdanjimi meščanskimi vilami, na zahodu pa gimnazijsko športno igrišče.

Tloris stavbe je v obliki črke U, klasični obliki, ki jo sestavljajo dvonadstropni glavni trakt z enonadstropnima prizidkoma, ki stojita vzporedno z Malgajevo in Trubarjevo ulico. V prizidku ob Malgajevi ulici je enoten prostor – telovadnica, prizidek ob Trubarjevi ulici pa je zidan v dveh etažah. V njem je bilo nekdaj stanovanje ravnatelja in šolskega sluga (hišnika), danes pa so v njem učni prostori in kabineti za profesorje, na lani povsem prenovljenem podstrešju pa so nova knjižnica, slovenistični kabinet in računovodstvo. V glavni osi na dvoriščni strani je dvonadstropno stopnišče. Glavni trakt je pokrit z dvokapno opečnato streho (bobrovec); prizidka imata svoji lastni strehi.

Slika 12: Situacijski načrt poslopja I. gimnazije v Celju z okolico. Avtor: Ivo Gričar.

Vhodna fasada je 18-osna s 6-osnim rizalitom. Ta je višji od preostale stavbe, saj ima na vrhu podstrešje, ki ga osvetljujejo ovalna okna. Na vsaki strani vrat stojita dva bela jonska stebra. Stebri nosijo bakreno strešico secesijske oblike in arhitrav z napisom GIMNAZIJA. Osrednja os je dodatno poudarjena z bakrenim stolpičem. Členitev obeh delov glavnega trakta, ki sta vzporedni na ulici, je enaka tisti na vhodni fasadi. Zgradba je podkletena, kleti osvetljujejo ležeča pravokotna okna.

Fasada ima posebno poudarjeno pritličje, ki ima žlebljeno členjen omet in ga od nadstropij loči profiliran horizontalni zidec. Okna v pritličju imajo polkrožne zaključke, v katerih je členjenje prekinjeno. Ti zaključki so v rizalitu še dodatno okrašeni. Fasadna členitev pritličja spominja na arkade. Omet višjih nadstropij je enoten in členjen preprosteje. Pod okni drugega nadstropja so podokenske table, ki jih v rizalitu še dodatno krasijo ovalni cvetlični ornamenti. Navpično nad okni so razpete lizene, med ovalnimi okni v rizalitu so podaljšane s kapiteli, na katerih so svetlejši pravokotni ornamenti.

Prizidek stopnišča na dvorišni strani je enoosni in dvonadstropen. V vsakem nadstropju ima eno okno in pod njim podokensko tablo svetlejše barve. V pritličju ima vrata, nad katerimi je polkrožna kovinska strešica.

Prizidek ob Malgajevi ulici je 5-osni. V njem je le en enoten prostor, to je telovadnica. Vsa okna prizidka gledajo na dvorišče. Pod vsakim oknom sta zidana okenska polica in podokenska tabla svetlejše barve. V osrednji osi je vhod. Levo in desno od vsakega okna sta dve lizeni, torej skupaj šest parov lizen. Fasada, ki gleda proti dvorišču, je členjena z dvema paroma lizen, fasada, ki gleda na Malgajevo ulico, pa s šestimi pari lizen.

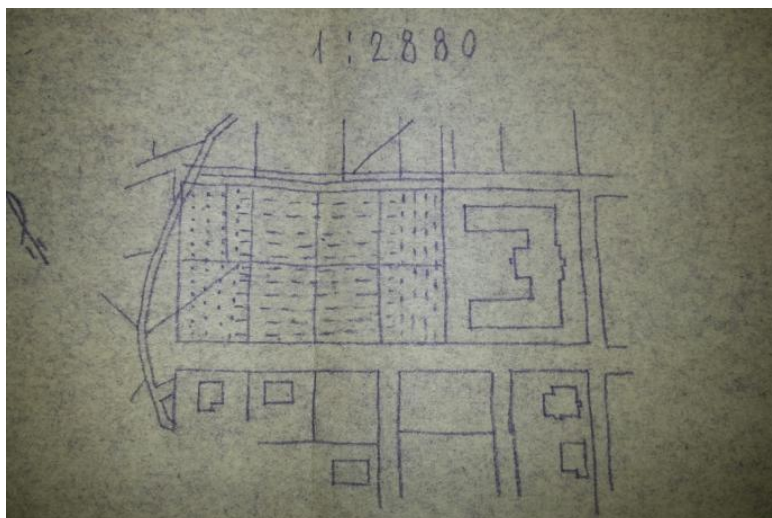
Drugi prizidek je 8-osni in enonadstropen. Fasada, ki gleda na dvorišče, ima okna v obeh nadstropjih. Pod vsakim oknom je zidana okenska polica in svetlejša podokenska tabla, med okni pa so lizene. Fasada, ki gleda proti dvorišču ni členjena, ima pa v prvem nadstropju prizidan balkon z umetno kovano ograjo in dva vhoda nanj. Prav ta balkon nas še danes spominja na nekdandjo namembnost prizidka.

Fasada, ki gleda na Trubarjev ulico, je podobna tisti, ki gleda na dvorišče. V četrti osi od leve proti desni ima vhod obdan s portalom in secesijsko strešico. Pod vsakim oknom je podokenska tabla, levo in desno pa lizena.

Prizidka sta po velikosti približno enaka.

Ohranjen je načrt iz leta 1956, ki je predvideval povišanje gimnazije za eno etažo po celi dolžini. Načrt ni bil uresničen, vendar je zanimivo opazovati tedanje razmišljanje o arhitekturi. Načrt je namreč predvideval uničenje večine arhitekturnih ornamentov, ki so na fasadi, to pa bi stavbo po videzu močno osiromašilo.

Tloris stavbe je tipično šolski, prav tako njena notranjščina. Na dvoriščno stran gledajo hodniki, na pročelje pa učilnice. Skoraj vsi likovni elementi so skoncentrirani na stopnišče. To ima kasetiran strop, na stenah pa pilastre z jonskimi zaključki. Stopnice spremlja kovana ograja. Omembe vredna je tudi vhodna veža, oklepa manjše stopnišče, ki nas pripelje od zunanjih do notranjih vrat. Ima banjast obok s kasetami. Steni sta členjeni s pilastri, na vsakem pa sta dva štukaturna okrasa (košara s sadjem).

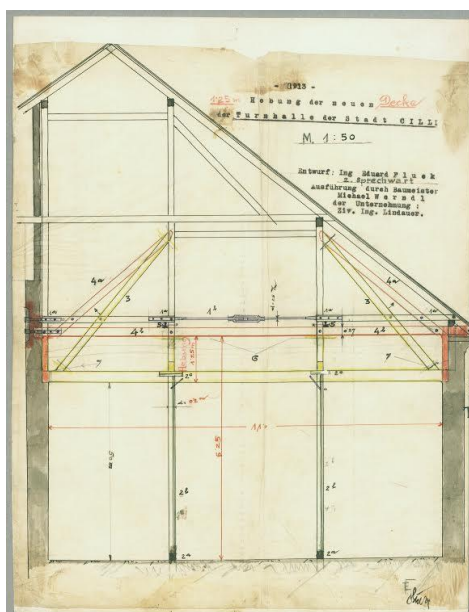

Slika 13: Katastrski preriš parcelacije Otoka ob izgradnji gimnazije. Vir: Zgodovinski arhiv Celje.

4.1.2 NOTRANJOST

Ko skozi glavni portal vstopimo v notranjost šole, se skozi vzdolžen obokan prostor, ki predstavlja enega izmed najlepših prostorov stavbe, po stopnicah povzpemo v pritličje. Do kleti in višjih nadstropij vodi odprto stopnišče z umetno oblikovano kovinsko ograjo, ki daje gimnaziji veličasten pridih. Lep je tudi pogled skozi velika okna na osrednje dvorišče, zanimiv pa strop nad stopniščem.

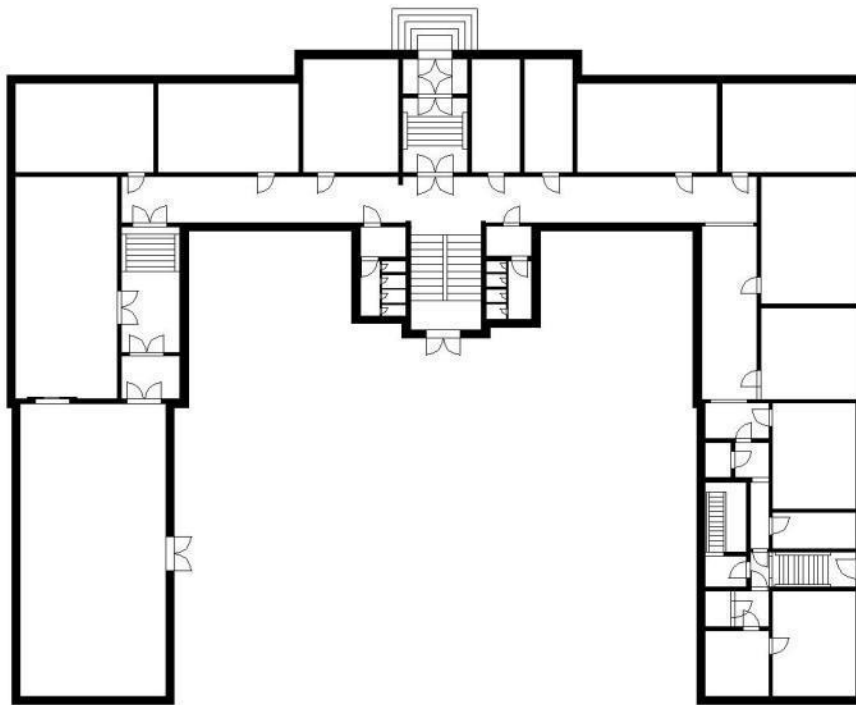
Stavba je delno podkletena. Del prostorov v kleti je namenjen športni vzgoji, v njej so tudi kabinet za profesorje športne vzgoje, garderobe in fitness. V kleti so tudi manjša šolska fotokopirnica, prostor za hišnika, skladišče, kurilnica in toplotna postaja. Ob tem je v kleti tudi šest učilnic. Hodniki kleti so že dalj časa namenjeni umetniškemu ustvarjanju dijakov, zato se njihova podoba vsako leto nekoliko spremeni.

Slika 14: Načrt telovadnice z arhitektovim podpisom. Vir: Deželni arhiv Gradec

Pritličje predstavlja po površini največjo etažo. Desno od glavnega vhoda je dostop do šolske telovadnice, ki jo sestavljata dva prostora. Večji, imenovan velika telovadnica, in manjši (nekdanja garderoba), kjer je izvedba športne vzgoje prilagojena velikosti prostora. V pritličju je skupaj enajst učilnic, dva prostora pa sta namenjena šolskemu arhivu in vzdrževalcu učne tehnologije.

Prvo nadstropje se lahko pohvali z največjo učilnico na šoli, nekdanjo zbornico, ki je zdaj namenjena pouku glasbe. Poleg nje je v tej etaži še osem učilnic, od tega dve učilnici namenjeni informatiki, ena pa fiziki. Ostali prostori so namenjeni vodstvu šole, tajništvu in šolski svetovalni službi. V tem nadstropju je tudi šolska zbornica, ki je povezana s traktom ob Trubarjevi ulici; tam je večina kabinetov za profesorje. Eden izmed prehodnih prostorov na drugi strani služi kot multimedijska točka in priložnostna šolska galerija Vagon. Iz galerije Vagon pridemo tudi do dveh učilnic, ki se nahajata nad šolsko telovadnico.

I. GIMNAZIJA V CELJU
KAJUHOVA 2
TLORIS PRITLIČJA

Slika 15: Tloris pritličja I. gimnazije v Celju, ki je po površini največja etaža v poslopju. Avtor: Ivo Gričar.

Drugo nadstropje ima skupaj devet učilnic (od teh je ena namenjena pouku biologije, druga pa kemije) in dva kabineta, namenjena profesorjem teh predmetov. Ta etaža je po površini precej manjša od prejšnjih etaž. S popolno prenovo osrednjega podstrešja v letih 2009-2012 je šola pridobila še ogromno uporabnega prostora. Tam so večnamenska dvorana Gimnazijka, pa zelo velika jedilnica, sejna soba in sanitarije.

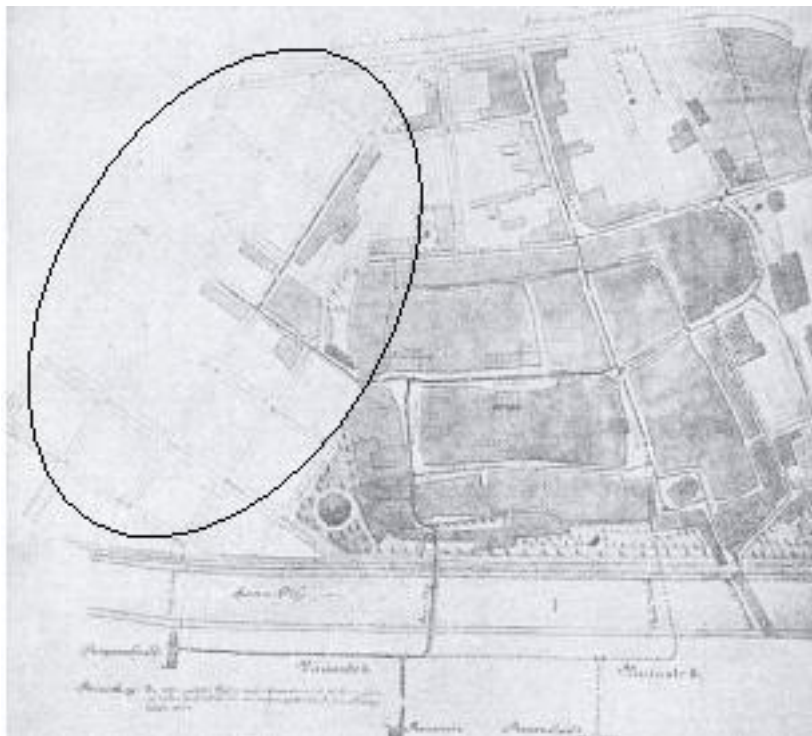
Med zadnjo prenovo je šola dobila tudi dvigalo, ki omogoča dostop tudi starejšim ljudem in gibalno oviranim dijakom, hkrati pa služi tudi kot pripomoček za dostavo hrane v šolsko jedilnico.

Slika 16: Pogled na Otok z novozgrajeno gimnazijo in meščanskimi vilami. Vir: Zgodovinski arhiv Celje.

4.2 OKOLIŠČINE ZIDAVE STAVBE

V devetdesetih letih 19. stoletja se je gradbena pozornost Celjanov usmerila proti zahodu na ozemlje med Savinjo in Ljubljansko cesto, kjer je ostal edini še nepozidan svet v okviru mestne občine Celje. Prvi, ki je začel graditi v zeleni okolici mesta na Otoku, kot so predel poimenovali Celjani, je bil Jožef Pallos, ki je za potrebe trga od začetka 90. let do konca stoletja zgradil pet vil.²⁴

Slika 17: Mestni načrt Otoka iz leta 1898 z lepo vidno parcelacijo Otoka. Vir: Orožen, 1957, str. 15.

Gradnja je potekala v skladu z gradbenim pravilnikom, ki je bil sprejet leta 1901 in je določal, da mora vsaka ulica biti široka vsaj 12 m. Vse hiše so morale imeti vrtove, na ulični strani široke vsaj 5 m. Graditi so smeli samo hiše v slogu takratnih vil in med sabo so morale biti oddaljene vsaj 6 m. V sklenjeni vrsti sta bili lahko le dve vili, ki sta morali imeti skupno fasado in sta lahko v dolžino merili največ 22 m. Pred vsakim objektom je moral biti železen ali iz struženih desk narejen plot, stoječ na 1 m visokem zidnem temelju, ni pa bilo dovoljeno postavljati zidov. Vse ulice so morale imeti drevorede. Hiše, ki so bile grajene v takrat modernem švicarskem slogu, so morale imeti lesene arhitekturne dele prebarvane z ognjevarnimi barvami.²⁵

Izdelavo zazidalnega načrta za Otok je mestna občina zaupala dunajskemu arhitektu Viktorju Thomki. Načrt je predvideval razdelitev zemljišča na 25 stavbišč v obliki šahovnice, ki so bile dovolj velike, tako da so lastniki zemljišč lahko za potrebe ulic dali pasove zemljišč brezplačno. K zemljiščem so vodile štiri ceste, dve podolžni in dve prečni. Dovoljenje za parceliranje na Otoku je dobilo podjetje Traum & Stiger,

²⁴Orožen, 1957, str. 14.

²⁵Orožen, 1957, str. 14.

kasneje pa še Rakusch. Tako je bil v nekaj letih vzhodni del Otoka že pozidan. Zaradi gradnje evangeličanske cerkve (1906) in kasneje še gimnazije (1913) so prvotni načrt nekoliko spremenili, čeprav sta se obe stavbi morali držati prej sprejetih linij.²⁶

Pred gimnazijo je bil Otok redko pozidan, stale so že hiše (vile), ki danes nosijo hišne številke: Jurčičeva 4, 5, 6, 9, 11 in Kajuhova 4, 5, 6. Nasproti gimnazije, kjer je danes otroško igrišče, je stala protestantska cerkev z župniščem. Leta 1964 so cerkev podrli, župnišče (Kajuhova 5) pa je ostalo in je danes v njem vrtec. Iz tistih časov so tudi vile Trubarjeva 1, 3, in 5, potem pa je bilo prazno vse do Savinjskega dvorca ob zdajšnji Čopovi.²⁷ Glede na te podatke in stare fotografije Otoka si lahko predstavljamo, da je gimnazija stala malo stran od mestnega vrveža, obkrožena z zelenjem. V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja so na Otoku zrasli neestetski stanovanjski bloki, nekateri kot nebotičniki, nazadnje v 70. letih še t. i. Vrtnica.

Slika 18: Otok tik pred izgradnjo gimnazije na stari fotografiji. Vir: Zgodovinski arhiv Celje.

Poleg nenehnih poplav pa je veliko težavo predstavljal tudi dostop na Otok. Glavni dostop na Otok so uredili preko potoka Sušnica, in sicer v podaljšani Karolinini (zdajšnji Gregorčičevi) ulici, saj je povezava z mestom preko Trga cesarja Jožefa odpadla. Na tem mestu so namreč celjski Slovenci zgradili Narodni dom, ki je bil dograjen leta 1897. Most čez Sušnico pa so zgradili šele leta 1903.²⁸

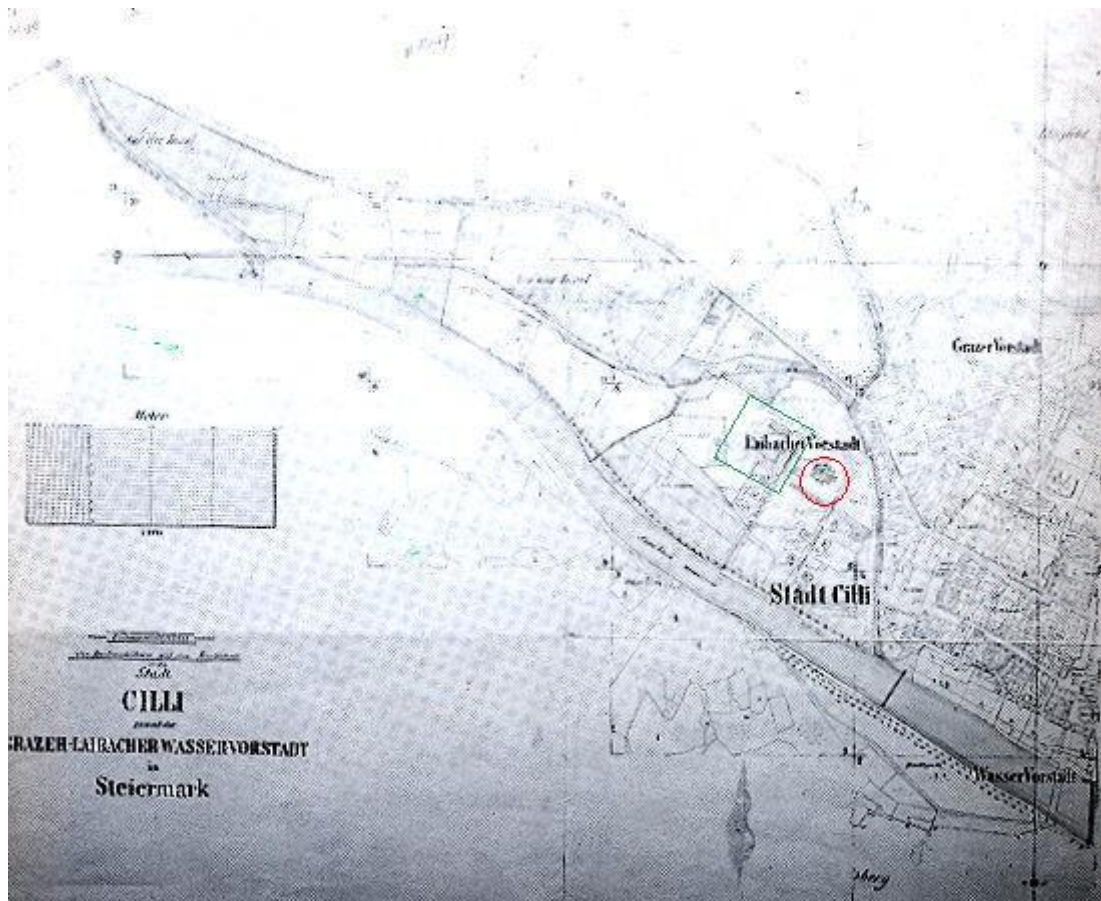
V začetku 20. stoletja je postalo vprašanje nove gimnazije zelo aktualno. Zgraditev poslopja je bila dolžnost države. Občina se je odločila, da ji ponudi zemljišče. Leta 1904 je z ministrstva za uk in bogočastje prejela obljubo, da bo gimnazija izključno nemška. Prvi predlog je predvideval gimnazijo na današnji Vodnikovi ulici, vendar so tam zgradili dekliško osnovno in meščansko šolo (zdajšnjo III. osnovno šolo). Nato so predvidevali izgradnjo na Savinjskem nabrežju ob današnjem cestnem mostu čez Savinjo, vendar se je prostor izkazal za neugodnega. Odločili so se za Otok na zahodni strani

²⁶Orožen, 1957, str. 14.

²⁷Orožen, 1957, str. 60, 61.

²⁸Orožen, 1957, str. 14.

evangeličanske cerkve in župnišča, kjer je imel zemljišče Daniel Rakusch in je od leta 1895 obstajala Seidlova ulica, ki so jo po 2. vojni preimenovali v Kajuhovo. Že leta 1906 so se z Rakuschem dogovorili za zamenjavo. Toda v ministrstvu se je stvar zavlekla in šele leta 1912 je bila podpisana dokončna pogodba. Tik pred 1. svetovno vojno (decembra 1913) je bilo poslopje zgrajeno. Gradil ga je arhitekt Michael Werndl.²⁹

Slika 19: Situacijski načrt Otoka iz leta 1915 z vrisano gimnazijo in protestantsko cerkvijo. Vir: Zgodovinski arhiv Celje.

4.3 O ARHITEKTU

O arhitektu, ki je gradil današnjo stavbo I. gimnazije v Celju praktično ni nobenih podatkov. V Celje je prišel okoli leta 1910 in nato odprl podjetje, ki se je ukvarjalo z gradbeništvom. Deloval je kot celjski mestni arhitekt in je poleg gimnazije verjetno zgradil še katero od predvidenih novogradenj. Leta 1925 se je preselil v Knittenfeld pri Gradcu, kjer ga zasledimo v tamkajšnjem časopisu iz leta 1925.

Zanimivi so tudi njegovi oglasi iz časopisov Deutsche Wacht, ki je izhajal v Celju, in Štajerc, ki je izhajal na Ptuj. Iz prvega oglasa je razvidno, da se je ukvarjal z več vrstami gradenj, od visokih do nizkih gradenj, z raznimi adaptacijami mestnih objektov, imel pa je tudi dolgoletne izkušnje z načrtovanjem objektov. Iz

²⁹ Orožen, 1957, str. 60.

drugega oglasa lahko razberemo, da se je leta 1918 preselil v Gaberje, kjer je izgubil svojega 3-mesečnega lovskega psa, ki so mu ga menda odpeljali vojaki iz bližnje vojašnice. Za psa je ponujal tudi nagrado. S tretjim pa je iskal delavce, ki bi delali na neki njegovi gradnji.

Bau-Geschäftseröffnung.

Gestatte mir hüllichst den P. T. Kunden, Hauseigentümern und Fabrikbesitzern die Eröffnung meines Baugeschäftes bekanntzugeben und ersuche um Vertrauen zu schenken und Aufträge zu geben. Durch langjährige Erfahrungen in der Großstadt und Provinz kann ich als Fachmann die besten Ratschläge erteilen. Ich übernehme die Ausführung aller Reparaturen, Renovierungen, Adaptierungen, Hochbauten, Tiefbauten, Beton- und Eisenbetonbau, zur soliden Ausführung, unter der Zugrundelegung einer realen billigen Preisanlage. Zur Verfassung von Projekten, Plänen und Kostenvoranschlägen bin ich gerne bereit und hoffe meine Kunden auf das Beste zufrieden zu stellen.

Cilli, den 5. Juni 1912

Hochachtungsvoll

Michael Werndl

Architekt u. Stadtbaumeister

Cilli, Giselastrasse Nr. 20

Ab 15. Juni Rathausgasse Nr. 8

Schwarzer, braungesichteter, stichelhaariger, junger, männlicher, 3 Monate alter

Jagd- hund

mit rotem Halsband, ist von meinem Lagerplatz entlaufen und wurde von einem Soldaten abgefangen. Es wird ersucht, den Hund dem Eigentümer Michael Werndl, Stadtbaumeister Gaberje Nr. 79 zurückzustellen. Für die Zustandebringung des Hundes wird eine Belohnung bezahlt.

Verlaufen

ein einjähriger, reinrassiger

Jagdhund

brauner Farbe, mit einem durchlochten Ohr, hört auf den Ruf „Schur!“
Abzugeben gegen gute Belohnung im Schloss Wüchegrad bei Cilli.

Slika 20: Werndlova oglasa v časopisu Deutsche Wacht, Vir: Deutsche Wacht, 5.6.1912 in 26.10.1918.

Delavci

se proti dobri plači pri zgradbi „Hüttenwerk“
Store“ sprejmejo. Ponudbe na

Michael Werndl,
mestni stavbeni mojster v Celju.

Slika 21: Werndlov oglas v časopisu Štajerc. Vir: Štajerc, 16. 4. 1914.

4.4 RAZLAGA MANJ ZNANIH POJMOV

arhitrav: vodoravna preklada nad nizom stebrov ali slopov ali nad zidno odprtino,

folkdojčer: med drugo svetovno vojno Nemec, živeč izven meja nacistične Nemčije,

jonski kapitel: kapitel z volutami na oglih,

junktim: pravni izraz za spajanje pravil in pogojev, ki so ločeni in neodvisni drug od drugega, kapitel: zgornji zaključek stebra ali pilastra, po navadi lepo oblikovan in okrašen,

kasetiran strop: strop z navadno pravokotno poglobljenimi polji, lizena:

navpična, rahlo izstopajoča proga na fasadi brez baze in kapitela, rizalit:

poudarjen, izstopajoč, navadno osrednji del fasade,

štukatura: okrasek iz štuk (zmesi peska, apnenega mleka in mavca) na stropih, stenah,

vindišar: slabšalna oznaka za slovenske prebivalce dežel Notranje Avstrije.

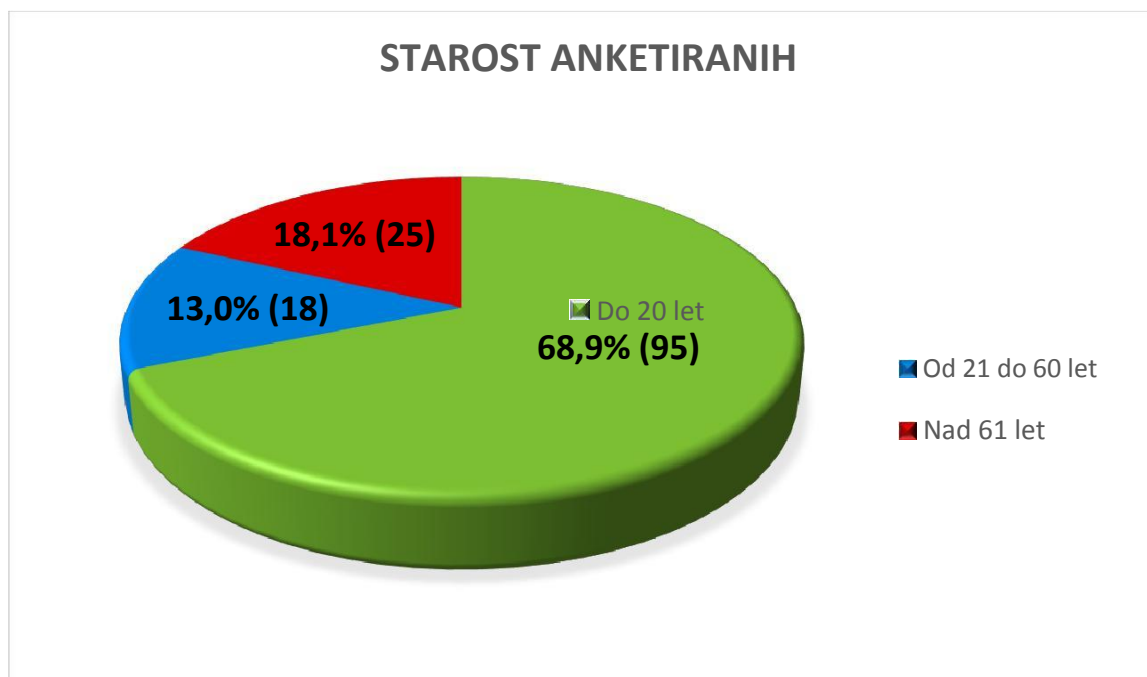

Slika 22: Upodobitev gimnazijskega poslopja na razglednici iz leta 1919 z lepo vidno ograjo. Vir: Cvirn, 1993, str. 19.

4.5 ANKETA

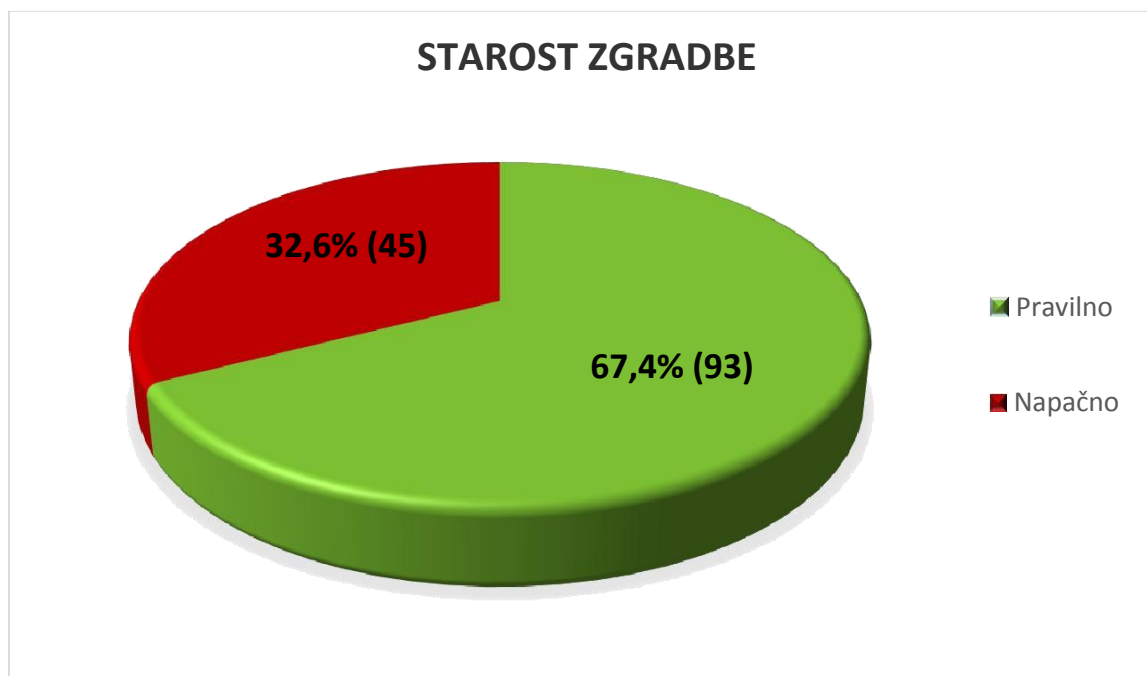
Naša raziskava in analiza rezultatov sta temeljili na anketnem vprašalniku, ki smo ga sestavili, da bi preverili naše hipoteze. Anketo smo izvedli v mesecu januarju 2014. Vzorec je skupaj zajemal 138 anketirancev in je reprezentativen. V raziskavo smo vključili dijake vseh smeri (splošna, klasična, umetniška in športna gimnazija) in vseh letnikov I. gimnazije v Celju ter prebivalce Celja, različnih starostnih skupin. Vsi prejeti anketni vprašalniki so bili ustrezni za nadaljnjo obdelavo. Pri zbiranju podatkov smo uporabili kvantitativno (anketni vprašalnik) raziskovalno metodo. Za pridobitev ustreznih podatkov smo v anketnem vprašalniku uporabili predvsem odprti tip vprašanj, kjer so anketirani lahko prosto odgovarjali, dve izmed vprašanj pa sta predstavljali zaprti tip s ponujenimi odgovori.

Na anketo je skupaj odgovarjalo 138 anketiranih, od tega 89 žensk in 49 moških, kar pomeni, da je delež žensk skoraj 2/3 (64,5 %), delež moških pa dobra tretjina (35,5 %).

GRAF 1: Starost anketiranih

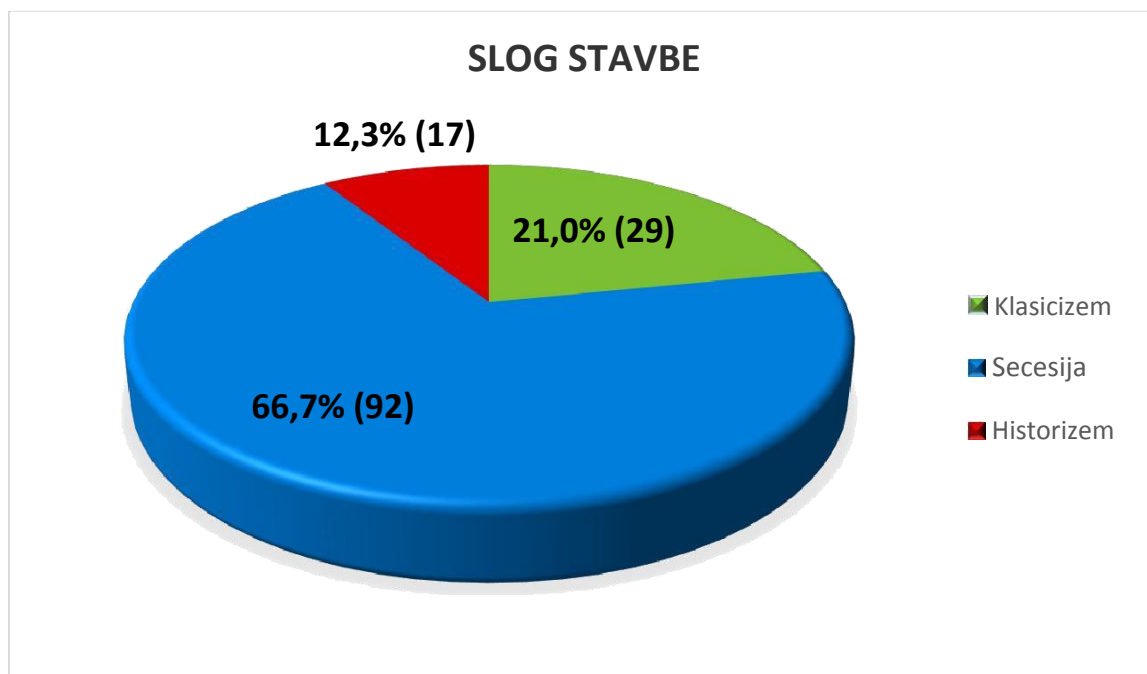
Graf prikazuje sestavo anketirancev po starosti. Največ 68,9 % oz. 95 anketiranih je bilo starih manj kot 20 let, sledijo stari nad 61 let, 18,1 % oz. 25 anketiranih, najmanj je bilo starih od 21 do 60 let, to je 13,0 % oz. 18 anketiranih.

GRAF 2: Starost zgradbe

Graf prikazuje število pravih (67,4 % oz. 93 anketiranih) in število nepravilnih (32,6 % oz. 45 anketiranih) odgovorov na anketno vprašanje: »Koliko let je stara sedanja stavba I. gimnazije v Celju?« Pravilni odgovor je 100 let.

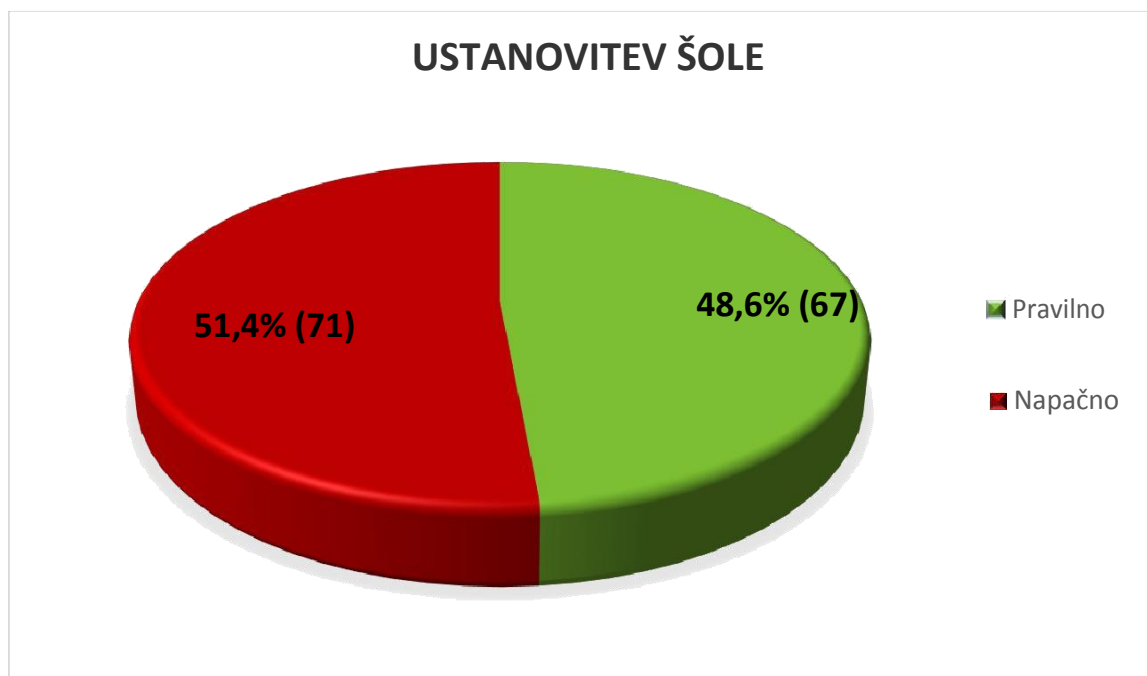
*Odgovori so bili pričakovani, saj smo predvidevali, da večina anketiranih pozna starost današnje zgradbe. **Naša hipoteza, da večina anketirancev ve, da šolsko poslopje letos praznuje 100-letnico obstoja, je potrjena.***

GRAF 3: Slog stavbe

Graf prikazuje odgovore na vprašanje: »V katerem umetnostni slog uvrščamo stavbo I. gimnazije v Celju?« Največ, 66,7 % oz. 92 anketiranih, je odgovorilo secesija, sledi klasicizem z 21,0 % oz. 29 anketiranimi, pravilen odgovor, historizem, je izbralo komaj 12,3 % oz. 17 anketiranih.

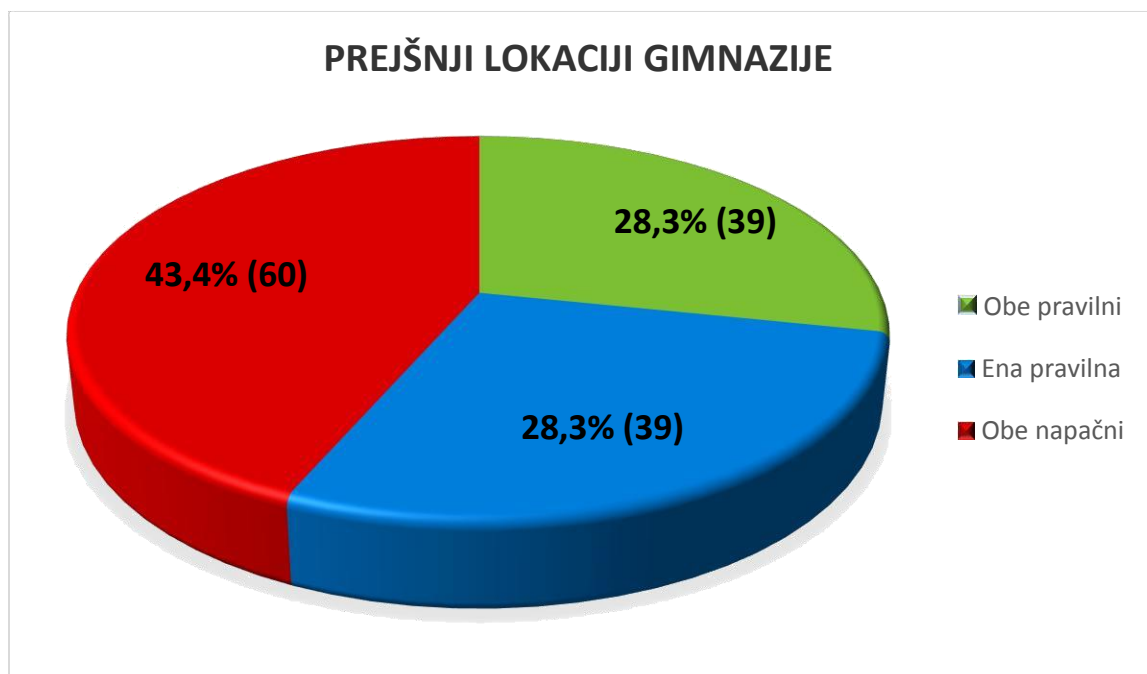
*Odgovori so bili pričakovani, saj smo predvidevali, da večina anketiranih ne ločuje med umetnostnimi slogi 19. in 20. stoletja. **Naša hipoteza, da večina anketirancev ne pozna umetnostnega sloga stavbe I. gimnazije v Celju, je potrjena.***

GRAF 4: Ustanovitev šole

Graf prikazuje število pravih (51,4 % oz. 71 anketiranih) in nepravilnih (48,6 % oz. 67 anketiranih) odgovorov na vprašanje »I. gimnazija v Celju je šola z bogato tradicijo in ena najstarejših gimnazij v Sloveniji. Katerega leta je bila ustanovljena?« Pravilen odgovor je leta 1808.

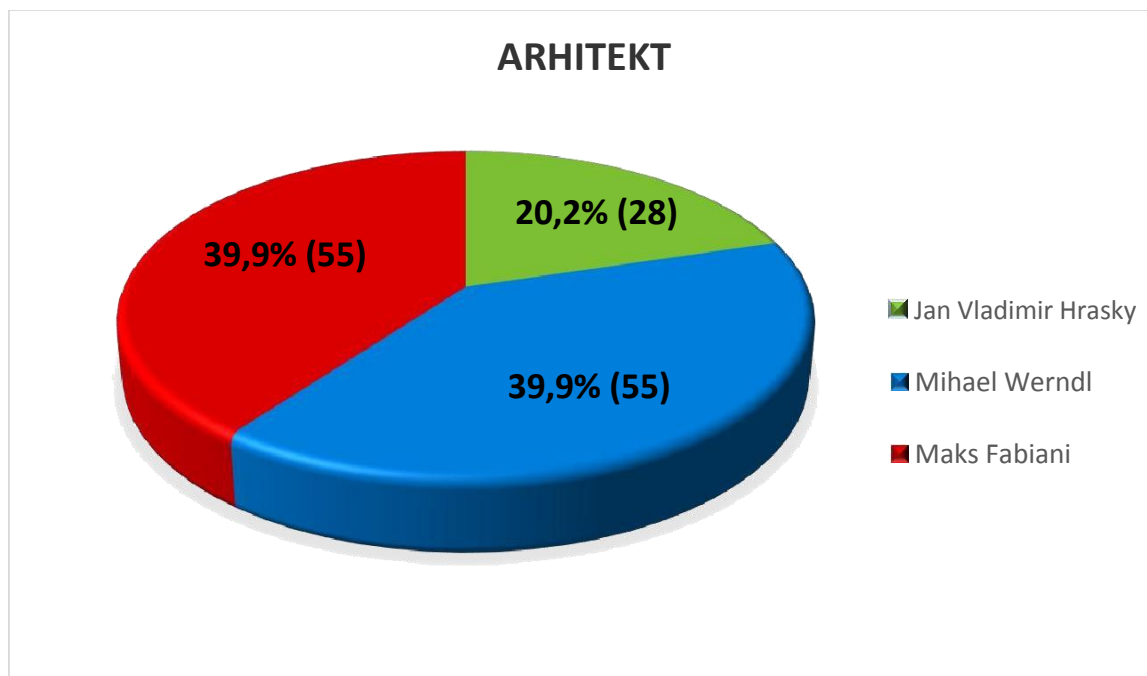
*Odgovori so bili nepričakovani, saj smo predvidevali, da večina anketiranih (zaradi velikega števila vključenih dijakov) pozna letnico ustanovitve šole. **Naša hipoteza**, da večina anketirancev pozna letnico ustanovitve I. gimnazije v Celju, je **delno potrjena**.*

GRAF 5: Prejšnji lokaciji gimnazije

Graf prikazuje odgovore na vprašanje »Naša šola je včasih delovala na dveh drugih lokacijah v starem mestnem jedru Celja. Imenujte oziroma približno določite obe prejšnji lokaciji.« Največ (43,4 % oz. 60 anketiranih) ni pravilno določilo nobene lokacije, število anketiranih, ki je poznalo obe ali pa eno lokacijo, je bilo enako, to je 28,3% oz. 39 anketiranih. Gimnazija je včasih delovala v zgradbi na Slomškovem trgu, blizu stolnice sv. Danijela, špitala sv. Elizabete in Glasbene šole Celje, ter v zgradbi na Muzejskem trgu med Osrednjo knjižnico Celje in Knežjim dvorcem.

*Odgovori so bili presenetljivi, saj smo predvidevali, da večina anketiranih pozna prejšnji lokaciji šole. Res je, da vsaj eno pravilno lokacijo pozna več kot polovica anketiranih (56,6 %.) **Naša hipoteza, da anketiranci poznajo prejšnje lokacije šolskih poslopij I. gimnazije v Celju, je zavrnjena.***

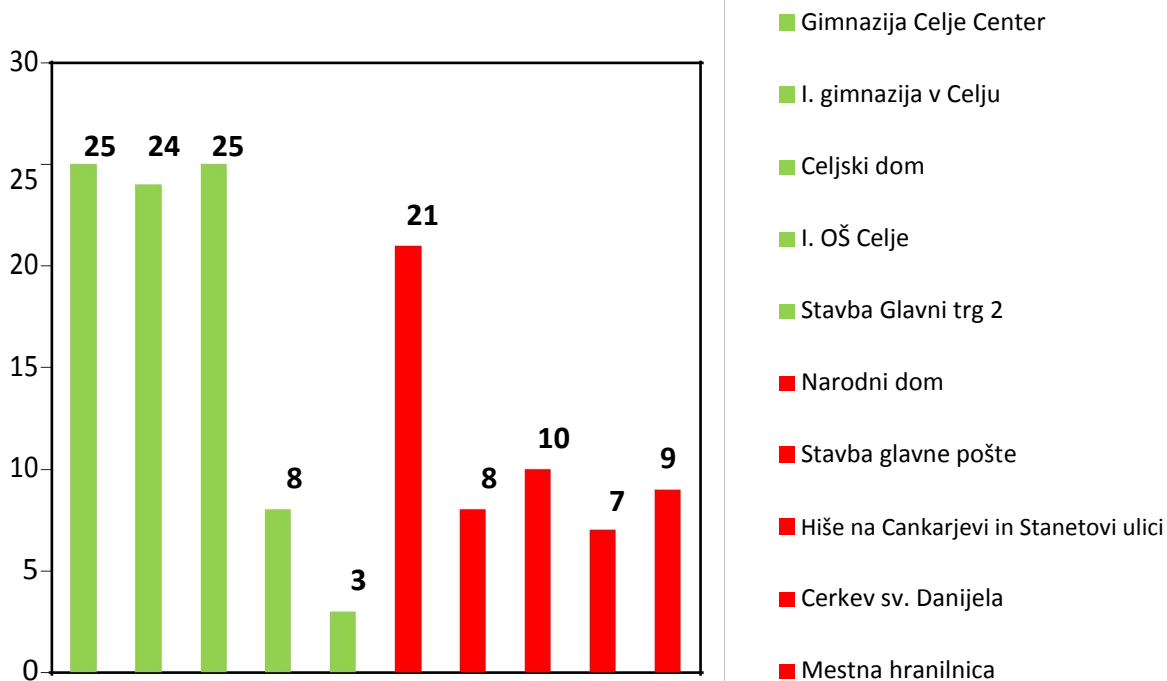

GRAF 6: Arhitekt sedanje stavbe gimnazije

Graf prikazuje odgovore na vprašanje: »Arhitekt sedanjega poslopja I. gimnazije v Celju je bil (obkrožite).« Pravilen odgovor (Michael Werndl) je izbralo 39,9 % oz. 55 anketiranih, prav toliko jih je izbralo napačni odgovor Jan Vladimir Hrasky, napačni odgovor Maks Fabiani pa pol toliko (20,2 % ali 28 anketiranih). Pravilno je torej odgovorilo 39,9 % oz. 55 anketiranih, napačno pa 60,1 % oz. 83 anketiranih.

*Odgovori so bili pričakovani, saj smo predvidevali, da večina anketiranih ne pozna arhitekta današnjega šolskega poslopja. **Náša hipoteza, da anketiranci ne poznajo arhitekta sedanje stavbe I. gimnazije v Celju, je potrjena.***

SECESIJSKE STAVBE V CELJU

GRAFIKON 7: Secesijske stavbe v Celju

Grafikon prikazuje najpogostejše odgovore na vprašanje: »Naštejte secesijske stavbe v Celju«. V Celju je zelo malo secesijskih stavb, je pa več stavb, ki imajo secesijske elemente in smo jih upoštevali kot pravi odgovor. Na grafikonu so označene z zeleno barvo. Veliko naštetih stavb sicer spada v obdobje iz konca 19. in začetka 20. stoletja, vendar niso secesijske. Te smo na grafikonu označili z rdečo barvo. Zajeli smo najpogostejše odgovore, ostali odgovori anketiranih so bili zelo specifični in napačni, zato jih nismo grafično prikazali. Med njimi so zajete naslednje stavbe: kino Metropol, III. OŠ Celje, Vodni stolp, cerkev sv. Jožefa, Glasbena šola Celje, Hotel Evropa, Prothasijev dvorec, Stara grofija, Magistrat, Knežji dvorec in Železniška postaja Celje.

ANKETNI VPRAŠALNIK

Pozdravljeni! Že vnaprej se vam zahvaljujem, ker si boste vzeli minuto časa in sodelovali v anketi, s katero preverjam poznavanje zgodovine I. gimnazije v Celju. Anketa je anonimna in je del moje letošnje raziskovalne naloge, ki želi raziskati zgodovino gimnazijskega poslopja, kjer še danes poteka pouk. Avtor sem Urh Ferlež, mentorja pa sta Marko Moškotevc, profesor zgodovine, in Vesna Milojević, profesorica umetnostne zgodovine. Prosim, da na vprašanja odgovorite resno, saj bo le tako anketa dala objektivne rezultate.

SPOL (obkrožite): M Ž

STAROST:

1. Koliko let je stara sedanja stavba I. gimnazije v Celju?

2. V katerem umetnostniški slog uvrščamo stavbo I. gimnazije v Celju?

a) historizem

b) klasicizem

c) secesija

3. I. gimnazija v Celju je šola z bogato tradicijo in ena najstarejših gimnazij v Sloveniji. Katerega leta je bila ustanovljena?

4. Naša šola je včasih delovala na dveh drugih lokacijah v starem mestnem jedru Celja. Imenujte oziroma približno določite obe prejšnji lokaciji.

5. Secesija je umetnostna smer ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja, ki se je odcepila od tradicionalnih smeri in si prizadevala za nove oblike. Naštejte secesijske zgradbe v Celju, ki jih poznate.

6. Arhitekt sedanjega poslopja I. gimnazije v Celju je bil (obkrožite):

a) Jan Vladimír Hraský

b) Mihael Werndl

c) Maks Fabiani

Hvala za vaše sodelovanje.

V. ZAKLJUČEK

Zgradba naše I. gimnazije v Celju v šolskem letu 2013/14 praznuje stoletnico. Raziskovalna naloga želi osvetliti zgodovino zgradbe gimnazije in tako simbolično obeležiti to častitljivo obletnico.

V raziskovalno nalogo je vključena kratka zgodovina šole, zgodovina mestne četrti Otok, opis obeh umetnostnih slogov gimnazije, umetnostnozgodovinski opis zgradbe, podatki o arhitektu in pa rezultati ankete.

Gimnazija je bila ustanovljena leta 1808 in je najprej delovala v poslopju na Slomškovem trgu.

Poučevanje je potekalo v nemščini. Leta 1895 so bile po rešitvi znamenitega in zloglasnega celjskega gimnazijskega vprašanja odprte slovenske vzporednice v zgradbi na Muzejskem trgu. Tik pred 1. svetovno vojno so celjski Nemci na Otoku zgradili novo poslopje za nemško gimnazijo. Vendar v novem poslopju ni prišlo do izvajanja vzgojno-izobraževalnega dela v nemškem jeziku. Kmalu po izgradnji je poslopje zasedla vojska, po vojni pa je bila nemška gimnazija ukinjena. Leta 1920 je gimnazija začela delovati v novem poslopju in tam ostaja vse do danes.

Poslopje je načrtoval arhitekt Michael Werndl. Zasnoval ga je v slogu historizma, dodal pa mu je tudi nekaj ornamentov iz secesije. Sloga spadata v 19. in začetek 20. stoletja

Poslopje stoji v celjski mestni četrti Kajuh. Ob izgradnji je bilo na tem prostoru dokaj osamljeno, saj je Otok (del Celja) takrat šele nastajal in je predstavljal nekakšno celjsko predmestje.

V okviru raziskovanja je bila izvedena anketa, ki je med anketiranci preverjala predvsem znanje o zgodovini I. gimnazije v Celju. Pred izvedbo smo postavili naslednje hipoteze

- ♥ Večina anketirancev ve, da šolsko poslopje letos praznuje 100. letnico obstoja (*potrjena*).
- ♥ Večina anketirancev ne pozna umetnostnega sloga stavbe I. gimnazije v Celju (*potrjena*).
- ♥ Anketiranci poznajo prejšnje lokacije šolskih poslopij I. gimnazije v Celju (*zavrnjena*).
- ♥ Anketirani poznajo letnico ustanovitve I. gimnazije v Celju (*delno potrjena*).
- ♥ Anketiranci ne poznajo arhitekta sedanje stavbe I. gimnazije v Celju (*potrjena*).

SLIKOVNA PRILOGA

Slika 23: Poslopje iz dvoriščne strani. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 24: Portal: Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 25: Bakreni stolpič: Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 26: Rizalit sprednje fasade z portalom in lanterno.
Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 27: Ornamenti sprednje fasade. Foto: Sebastjan Tkavc.

Slika 28: Dvoriščna fasada prizidka ob Trubarjevi ulici. Foto: Sebastjan Tkavc.

Slika 29: Fasada prizidka, ki gleda na Trubarjevo ulico.
Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 30: Fasada prizidka telovadnice, ki gleda na dvorišče, Foto: Sebastjan Tkavc

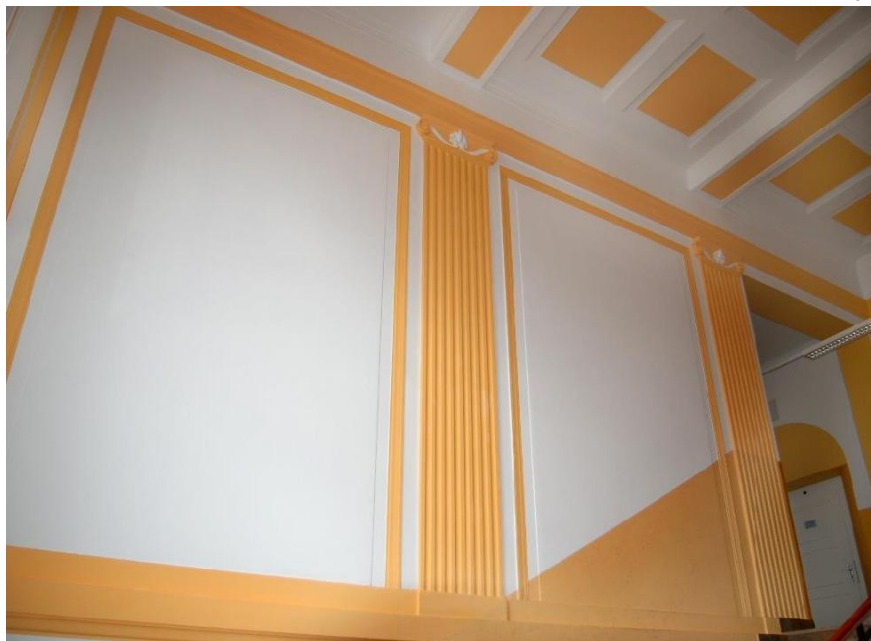
Slika 31: Fasada prizidka telovadnice, ki gleda na Malgajevo ulico. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 32: Vhodna veža. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 33: Stopnišče s kovano ograjo. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 34: Stena in strop stopnišča. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 35: Kapitelj. Foto: Sebastjan Tkavc

Slika 36: Relief košare s sadjem.
Foto: Sebastjan Tkavc

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

Mlinar, Janez, 150 let celjske gimnazije, Celjski zbornik 1958, Celje: 1958.

Grdina, Igor ur. (Žižek, Aleksander), 200 let I. gimnazije v Celju, Celje: I. gimnazija v Celju, 2008.

Rauter Selena, Jazbec Mateja, Naša gimnazija: ob stoletnici ustanovitve gimnazije Celje, raziskovalna naloga: mentorica: Majda Zlatolas, Celje: Srednja družboslovna šola, 1989.

Zajc-Cizelj, Ivanka: I. gimnazija v Celju 1808–1975, Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2005.

Cvirn, Janez, Boj za Celje: politična orientacija celjskega nemštva 1861–1907, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev, 1988.

Goropevšek, Branko, Celjsko gimnazijsko vprašanje, Kronika, letnik 45, številka 2, Celje: 1997.

Prelovšek, Damijan, Enciklopedija Slovenije, XI. zvezek: geslo Secesija, Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1997.

Prelovšek, Damijan, Enciklopedija Slovenije, IV. zvezek: geslo Historizem, Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1990.

Povh, Peter, Celjska arhitektura v 19. stoletju, Zbornik za umetnostno zgodovino, Ljubljana: 1972.

Pirkovič Jelka, Mihelič Breda, Secesijska arhitektura v Sloveniji, Ljubljana: Uprava RS za kulturno dediščino, 1997.

Primc, Živa, Secesijska arhitektura v starem mestnem jedru Celja, raziskovalna naloga; mentor: Stane Rozman, Celje: Ekonomska šola Celje, 1997.

Cvirn, Janez, Biser na Savinji, Celje na starih razglednicah, Nazarje: Založba EPSI, 1993. Orožen,

Janko, Posestna in gradbena zgodovina Celja, Celje: ljudski odbor občine Celje, 1957.

Počivavšek, Marija ur., Iz zgodovine Celja 1848–1918, Celje: Muzej novejšje zgodovine Celje, 1998.

ELEKTRONSKI VIRI:

http://www.kamra.si/Data/sub1/Slika48_2.jpg, 1.3.2014.

http://www.kamra.si/Data/0071_2.jpg, 1.3.2014.

ARHIVSKO GRADIVO:

Spomenica o cesarsko kraljevih samostojnih gimnazijskih razred z nemškim in slovenskim učnim jezikom v Celju, Zgodovinski arhiv Celje, fond Spodnještajerski narodni svet.

Zgodovinski arhiv Celje, fond I. gimnazija v Celju, fond Mestna občina Celje, Pelikanova fotografska zbirka.

Muzej novejše zgodovine Celje, depo D, JP-0005173, zbirka razglednice, PR-0005310.

Osrednja knjižnica Celje, domoznanska zbirka.

Deželni arhiv v Gradcu, reproducirano gradivo, R6 500-2014-1.

Deutsche Wacht, letnik 36, številka 82, naslovnica.

Deutsche Wacht, letnik 38, številka 96, naslovnica.

Grazer Tagblatt, letnik 24, številka 121, stran 2.

Pettauer Zeitung, letnik 8, številka 30, naslovnica.

Deutsche Wacht, letnik 37, številka 45, oglasna stran.

Deutsche Wacht, letnik 43, številka 43, oglasna stran.

Štajerc, letnik 15, številka 15, oglasna stran.